

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

ÖZELLEŞTİRMENİN BÜTÇE AÇIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Eda ARAT
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof.Dr.Cüneyt KOYUNCU

Bilecik, 2013

Ref. No: 10010529

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

ÖZELLEŞTİRMENİN BÜTÇE AÇIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Eda ARAT

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof.Dr.Cüneyt KOYUNCU

Bilecik, 2013

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

...../...../201...

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun **15/05/2013** tarih ve **99/8** sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından **10/07/2013** tarihinde Tez Savunma Sınavı yapılan **Eda ARAT**'ın "**ÖZELLEŞTİRMENİN BÜTÇE AÇIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**" konulu tez çalışması **İKTİSAT** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

ÜYE

(TEZDANIŞMANI): *Prof. Dr. Cüneyt KOYUNCU*

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Ceyhan HAYDAROĞLU

ÜYE : Doç. Dr. Ali AYATA

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

TEŐEKKÖR

Çalıőmamda desteğini benden esirgemeyen ve çalıőmam için yeri geldiğinde benden daha çok emek sarf eden danışman hocam Prof.Dr.Cüneyt KOYUNCU' ya ve beni bu günlere getirdikleri için aileme teőekkörü bir borç bilirim.

Eda ARAT
Eskişehir, 2013

ÖZET

“Özelleştirmenin Bütçe Açığı Üzerindeki Etkisi”

Eda ARAT

Bu çalışmada özelleştirme ve bütçe açığı arasında nasıl bir ilişki olduğu araştırılmıştır. İlk bölümde özelleştirmenin tarihi incelenerek günümüze kadar nasıl geldiğinden bahsedilmiştir. Daha sonrasında ise Türkiye’deki ve dünyadaki özelleştirme uygulamalarına incelenmiştir. İkinci bölümde ise bütçe açığı, bütçe açığının nedenleri ve bütçe açığının finansmanından bahsedilmiştir.

Bütçe açığı ve özelleştirme arasındaki ilişkiyi belirlemek için bazı kontrol değişkenlerde literatür taranarak belirlenmiştir. Bu kontrol değişkenler enflasyon ve büyümedir. Çalışmamızın sonunda ise yapılan analiz yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Özelleştirme, bütçe açığı, büyüme, enflasyon.

ABSTRACT

“Effects Of Privatizations On Budget Deficit”

Eda ARAT

This study investigated the relationship between privatization and the budget deficit. By examining how to present the data mentioned in the first chapter of privatization. Afterwards, privatization practices in Turkey and around the world were examined. In the second part, the budget deficit financing of the budget deficit and the budget deficit of the reasons mentioned.

To determine the relationship between the budget deficit and privatization of some of the control variables for the model of literature were created. These control variables are inflation and growth. At the end of this study confirmed that the effect of privatization on the budget deficit.

Key Words

Privatization, budget deficit, growth, inflation.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	1
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRMENİN TEORİK ÇERÇEVDE

İNCELENMESİ

1.1. ÖZELLEŞTİRMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	12
1.2. ÖZELLEŞTİRMENİN TANIMI	13
1.3. ÖZELLEŞTİRMENİN AMAÇLARI	13
1.3.1. Ekonomik Amaçları	14
1.3.1.1. Serbest Piyasa Ekonomisini Güçlendirmek	14
1.3.1.2. Sermaye Piyasasını Geliştirmek.....	14
1.3.1.3. Döviz Gelirini Arttırmak.....	15
1.3.1.4. Verimliliği Arttırmak	15
1.3.1.5. Enflasyonu Kontrol Altına Almak	15
1.3.1.6. Küreselleşmeye Ayak Uydurmak	15
1.3.2. Mali Amaçları	16
1.3.2.1. Devlete Gelir Sağlamak	16

İÇİNDEKİLER (Devam)

1.3.2.2. Hazine Yükünü Azaltmak	17
1.3.3. Sosyal Amaçları	17
1.3.4. Siyasal Amaçlar	18
1.4. ÖZELLEŞTİRMENİN MİKRO VE MAKRO EKONOMİK AÇIDAN İNCELENMESİ	18
1.4.1. Mikro Ekonomik Açıdan Özelleştirme	18
1.4.1.1. Faaliyet İçerisinde Tüketici Refahını Sağlamak	18
1.4.1.2. İstihdam Yaratma	19
1.4.1.3. Yatırımların Değerlendirilmesi ve Etkinlik	19
1.4.1.5. Sendikalar ve Üretimdeki Etkinlik.....	19
1.4.2. Makro Ekonomik Açıdan Özelleştirme	19
1.4.2.1. Maliye Politikası Açısından	19
1.4.2.2. Mali Kalabalıklaşma	20
1.4.2.3. Para Arzını Kontrol Etme.....	20
1.5. ÖZELLEŞTİRMENİN YÖNTEMLERİ	20
1.5.2.3. Kupon Yöntemi	25
1.5.2.6. İmtiyaz Yöntemi.....	26
1.5.2.7. Ortak Girişim Yöntemi	27
1.5.2.8. Yönetim Devri Yöntemi.....	27
1.5.2.9. Yap-İşlet Devret Yöntemi	28
1.6. TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI	28
1.6.1. Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları.....	28
1.6.2. Dünyada Özelleştirme Uygulamaları.....	29
1.7. ÖZELLEŞTİRME İLE İLGİLİ ÇALIŞILAN BAZI ALANLAR	30

İÇİNDEKİLER (Devam)

İKİNCİ BÖLÜM BÜTÇE VE BÜTÇE AÇIĞININ TEORİK ÇERÇEVEDENİNCELENMESİ

2.1. BÜTÇENİN TANIMI.....	32
2.2. BÜTÇENİN TEMEL ÖĞELERİ.....	32
2.3. BÜTÇE AÇIĞI KAVRAMI.....	32
2.3.1. Bütçe Açığının Alternatif Tanımları.....	33
2.3.1.1. Geleneksel Açık.....	33
2.3.1.2. Birincil Açık.....	34
2.3.1.3. Cari Açık.....	34
2.3.1.4. İşlemsel Açık.....	35
2.3.1.5. Yurtiçi – Yurtdışı Açık.....	35
2.3.1.6. Nakit Açık.....	36
2.4. BÜTÇE AÇIĞININ NEDENLERİ.....	36
2.4.1. Dönemsel Nedenler.....	37
2.4.2. Yüksek Borç Faizlerinin Etkisi.....	37
2.4.3. Enflasyon ve Endekslemenin Etkisi.....	37
2.5. BÜTÇE AÇIĞININ EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM VERİ VE YÖNTEM

3.1.TAHMİN SONUÇLARI.....	46
---------------------------	----

İÇİNDEKİLER (Devam)

SONUÇ	56
KAYNAKLAR	58
ÖZGEÇMİŞ	62

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	45
Tablo 2: Tek Değişkenli Model Tahmin Sonuçları	46
Tablo 3: Çok Değişkenli Model Tahmin Sonuçları	49
Tablo 4: Çok Değişkenli Model Tahmin Sonuçları	52

KISALTMALAR

EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsler
REM	Rassal Etki Modelleri
SEM	Sabit Etki Modelleri
WDI	Dünya Bankası

GİRİŞ

Devlet kavramının ortaya çıkmasından sonra doğrudan ya da dolaylı olarak devletin ekonomiye müdahalesi olmuştur. İlk zamanlar ekonomi düzenli bir şekilde işlemesi için düzenleyici bir rol üstlenen devlet daha sonraları ise Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) kurarak ekonomiye doğrudan müdahale etmiştir. 1929 bunalımı ve sonrasında ise ekonominin doğrudan müdahalesi gerektiğine olan inanç daha da artmıştır. Fakat bu doğrudan müdahale devri 1970’lerde yaşanan petrol krizinden sonra tekrar düzenleyici bir rolle sınırlanmıştır.

1980’lerde önce gelişmiş ülkeler ve daha sonrada gelişmekte olan tüm ülkelerde sermayenin çıkarı esas alınarak özelleştirme sürecine farklı şekillerde katılmışlardır. Bu dönemde, “her şey piyasa için” sloganıyla hareket eden neo-liberal politikalar yeniden yapılanma sürecine girmişler ve devletin her türlü müdahalesini azaltmayı planlamışlardır.

Özelleştirmeyi benimseyenlerin görüşlerine göre, kar amacıyla çalışmayan kamunun elinden üretim kaynakları alınmalıdır. Bunun sebebi olarak kişilerin sadece kendilerine ait mülkü, sermayeyi en etkin biçimde kullanacakları gerçeğidir. Kamu ise mülkiyete bu şekilde sahip çıkıp etkin kullanmaz görüşü yer almıştır. Bu yüzden devlet programları değiştirilmelidir çünkü kamu işletmeleri israf yapan verimsiz işletmeler halini almıştır.

Özelleştirmeye karşı olan görüşler ise, uluslararası mali ve politik destek alabilmenin ön koşulu olan özelleştirmeye karşı kamu mülkiyetini savunmakta, KİT’leri yeni düzenlemelerle tekrardan verimli hale getirebileceklerini savunmaktadırlar. Çünkü KİT’ler ülkenin ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmek, gelir dağılımını düzenlemek, adaleti sağlamak, coğrafi farklılıklar nedeniyle dengeyi sağlamak, devleti korumak ve geliştirmek için kurulmuşlardır.

Bu iki karşıt görüşle birlikte günümüze kadar gelen özelleştirmenin bir ihtiyaç olup olmadığının cevabını bütçe açığı ile özelleştirme arasındaki ilişkiyi inceleyerek farklı bir yönden inceleyeceğiz. Çalışmamızın birinci bölümünde özelleştirmenin teorik yapısı incelenecektir. Bu teorik yapı içerisinde de öncelikle özelleştirmenin doğuşuna ve tarihsel gelişimine yer verilecektir. 1929 ekonomik krize kadar süren klasik iktisat teorisine göre devlet ekonomiyi yönetecek şekilde olmadığından, ekonomi piyasa

koşullarında kendi kendine işleyecektir. Bırakınız yapsınlar görüşü etrafında devletin müdahalesine gerek olmadığı düşüncesi savunulmaktadır. Bu görüşte esas alınan unsur devletin sadece hukuki anlamda müdahalesinin olduğu üretimin özel teşebbüslerce yapıldığıdır. Devlet sadece ülkenin düzeni, güvenliği ve adaleti sağlamakla yükümlüdür. Bu görüş ikinci dünya savaşında işsizliğin artması ve piyasada durgunluğun ortaya çıkmasına kadar sürmüştür. Bu noktada ekonomide yeni çözümler üretmeyen klasik ekonomi yerini keynesyen ekonomiye bırakmıştır. Keynes'e göre krizden çıkmanın yolu devletin müdahalesi ile çözülecektir. Devletler uyguladıkları para ve maliye politikaları ile ekonomiyi kalkındırır ve toplumun refahını yükseltir. Bu görüşten yola çıkan gelişmiş ülkeler uygulamaya konulan devletçilik politikaları sonucu KİT'leri kurmuşlardır. Fakat 1970'lerde yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı yeni bir arayış içerisine girilmiştir. KİT'lerden kurtulmak isteyen devletler daha liberal çözümler aramaya başlamıştır. Daha sonra başlayan küreselleşme olgusu ve liberal politikalar özelleştirmenin tarihsel gelişiminde etkilemiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde bütçe ve bütçe açığının teorisi yer alacaktır. Teorik kısım verildikten sonra bütçe açığının finansmanından kısaca bahsedilecektir. Çalışmamızın çıkış noktası olan özelleştirmenin bütçe açığı üzerindeki etkisi üçüncü bölümde panel data analizi yöntemi ile incelenmiştir. Daha sonra sonuç kısmında analizimizin kısa bir yorumu ile çalışma neticelendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRMENİN TEORİK ÇERÇEVEDE İNCELENMESİ

1.1. ÖZELLEŞTİRMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Özelleştirmenin geçmişi 1929 ekonomik bunalımına kadar dayanmaktadır. 1929 yılında klasik ekonominin işlevsizliği, ekonomide oluşan durgunluk, işsizliğin haddinden fazla olması, uluslararası pazarda yaşanan sermaye ve hammadde sıkıntıları ekonomiyi daha da çıkmaz bir hale sokmuştur. Klasik ekonominin varsayımları ile gelinen bu nokta, klasik ekonomiyi temelden sarsmıştır. Bununla birlikte yeni bir arayış içine giren ekonomiler keynesyen politikalara yönelmiştir. Keynesyen teorinin bu dönemde bunalımdan kurtulmak için önerdiği yöntem ise devletin maliye ve para politikaları uygulayarak piyasayı kontrol altına alması gerektiğidir (KİLCİ, 1994: 11).

1929 bunalımından sonra piyasayı yeniden dengeye ulaştırmak amacıyla Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) kurmak ekonomilerin hedefleri arasına girmiştir. Kriz ve daha sonrasında gelen II. dünya savaşının sonrasında ekonomiler yeniden yapılanmaya başlamıştır. Bunun en önemli sonucu ise devletin ekonomi içindeki etkisi ve yeri daha da artmıştır (Kardeş, 1995: 11).

II. Dünya savaşı sonrasında 1970'lere kadar kamunun ekonomideki payı artmaya devam etmiştir. Fakat artık kamu eskisi kadar kontrol altında değildir ve verimliliği giderek azalmaya başlamıştır. Büyüme yavaşlarken devletin ekonomi üzerindeki kontrolü tekrar zayıflamaya başlamıştır.

Büyüme yavaşlarken ekonomideki payını azaltmak istemeyen devletler 1970'lerin ortasında yaşanan petrol kriziyle yeniden sarsılmıştır. Bu dönemden sonra ise keynesyen politikaların ne kadar yeterli olduğu sorgulanmaya başlanmıştır.

Petrol krizi ile beraber ekonomiler yeni bir arayışa girmiştir. Klasik iktisadı yeniden yorumlayan Neo-Klasik teori ortaya atılmıştır. Bu görüşe göre kar amacı, özel mülkiyet, müteşebbisler ön planda tutulmuştur. Bunların ekonomiye uygulanması ile özelleştirme artık hayata geçmiştir. Yirminci yüzyılda başlayan ve günümüze giderek önem kazanan küreselleşmede özelleştirmenin giderek yayılmasında önemli bir rol oynar.

1.2. ÖZELLEŞTİRMENİN TANIMI

Ekonomilerde yenilenme ve canlanma kanalı olarak görülen özelleştirmenin genel kabul görmüş bir tanımı yoktur. Çünkü her ekonominin kendine has özellikleri mevcuttur. Her ülke kendi ekonomisine göre bir özelleştirme tanımına gider ve özelleştirmenin uygulanması ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Bu açıdan bakıldığında özelleştirme için verebileceğimiz tanımlardan bir kaçını aşağıdaki gibidir.

Piyasa güçlerinin etkinliğini artırarak verimliliği daha üst seviyelere taşımak için Şirket hisselerinin en az yüzde ellisinin özel kesime satılmasıdır (Beesley ve Littlechild, 1993: 296).

Tanımların farklılığından söz etmişken Beesley ve Littlechild' in tanımında en az yüzde elli hissenin özel kesime verilmesi Őartı varken bazı bilim adamları önemli olanın devredilen sermaye payının olmadığı yüzde elliden daha az hisse devri ile de özelleştirme olacağını savunmuŐtur. Fakat genel olarak bakıldığında yüzde elli bir veya daha fazla hissenin özel kesime verilmesi daha doğrudur. Çünkü ancak bu şekilde mülkiyet hakkı özel kesime geçer (Aktan, 1992: 9).

Özelleştirmenin tanımını yaparken dikkat edilecek nokta hisseden ne kadar payın özel sektöre verilmesi gerektiğidir. Bu tanım özelleştirmenin dar tanımı olarak ifade edilmektedir. Yani hisselerin % 50 den fazlasını özel kesime aktararak mülkiyeti özel sektöre devretmek şeklinde de tanımlanabilir. Bu dar tanım dışında özelleştirmeye birde geniş anlamda bakılmalıdır. Geniş anlamda özelleştirme ise mülkiyeti özel sektöre devretmenin yanı sıra, bu özelleştirilen kurumu piyasaya kazandırmak için gerekli alt yapıyı hazırlamayı da gerektiriyor (Orkunoğlu, 2010: 2).

1.3. ÖZELLEŞTİRMENİN AMAÇLARI

Özelleştirme ilk zamanlarda olduğu gibi artık bir amaç değil hedefe ulaşmak için araç haline gelmiştir. Devletin mal ve hizmet üretiminden tamamen soyutlanması özelleştirmenin temel amacıdır (Yüksel, 2008: 48). KİT'ler karlı durumda iken halka devredilecek ve devletin yönetimi altında Şirket kalmayacaktır (Cevizoğlu, 1998: 13).

Ekonomik amacın dışında siyasi ve sosyal amaçlara da sahip olan özelleştirme olgusunu benimseyen hükümetler bu akımın gerekli olduğu dünyaya kabul ettirme ve yapısal değişiklikler yapma düşüncesindedirler.

Özelleştirmenin amaçlarının ilk durumda genel ve özel olarak iki kısımda incelemek daha yararlı olur. Genel amaçlar, hem ekonomik hem de sosyal anlam taşıyan amaçlardır. Devletin işlevlerini güvenliği, adaleti sağlama gibi fonksiyonlarla kısıtlayarak devletin ekonomiye müdahalesini ortadan kaldırma düşüncesi genel amacın başında gelir (Türk Demokrasi Vakfı, 1994: 52). Özel amaç ise genel amaca ulaşma yolundaki bir basamaktır. Bu da KİT'lerin devletin elinden alınarak halka devredilmesidir.

1.3.1. Ekonomik Amaçları

Özelleştirmenin çıkış amacıdır. Özelleştirmenin amacı piyasayı verimli şekilde yöneterek ekonomiyi refaha ulaştırmaktır. Bu hedef çerçevesinde özelleştirmenin ekonomik amaçları şunlardır.

1.3.1.1. Serbest Piyasa Ekonomisini Güçlendirmek

Hedef, fiyat ve kalite açısından piyasaya kayıtsız kalan KİT'lerin tekel uygulamalarına karşı ekonomide verimlilik esası olan yeni yöntemlerle piyasayı güçlendirmektir. Ayrıca KİT'lerin kaynakları israf edip bütçeden pay alması ekonomiyi sarsan temel unsurlardandır. Buda KİT'lerin tekelinde olan üretim alanlarını piyasada tekelden uzaklaştırmak kaliteli ve verimli üretim yapmak esas amaç olmalıdır. Piyasa ancak KİT'lerin etkisi azaldığında güçlenmeye başlayacaktır. KİT'lerin hakim olduğu ekonomilerde fiyatlar ve maliyet artmış, kalite düşmüştür bunun sonucunda da kaynak israfına gidilmiştir.

1.3.1.2. Sermaye Piyasasını Geliştirmek

Menkul kıymetler aracılığıyla var olan tasarrufların yatırım alanların yönlendirilmesi sermaye piyasalarının temel amacıdır. Bu yönden düşünüldüğünde özelleştirme ve sermaye piyasaları yeni menkuller sunarak piyasanın gelişmesine yardımcı olurlar.

1.3.1.3. Döviz Gelirini Arttırmak

Gelişmekte olan ülkelerin başlıca sorunu ödemeler dengesinin devamlı olarak açık vermesidir. Özelleştirmenin buradaki rolü ise yabancı yatırımları ülkeye çekerek döviz artmasını sağlamak ve ödemeler dengesinin açığını kapamaktır.

1.3.1.4. Verimliliği Arttırmak

Özelleştirmenin çıkış amaçlarından biride verimliliği arttırmaktır. Verimliliğin artması için devletin rekabet ortamı yaratarak verimlilik için gerekli zemini hazırlaması gerekmektedir. Serbest piyasa ekonomisinin önemi bu noktada daha iyi anlaşılmaktadır. Kamu ya ait işletmelerdeki verimlilik oranı, özel sektördeki verimlilik oranından bir hayli düşüktür. Bunun sebebi ise kamu işletmelerinde rekabet ortamı yok denecek kadar azdır. Bu yüzden devletin ekonomideki payı azaltılmadan ekonomi canlanmayacaktır (Gökçe, 1993: 8).

1.3.1.5. Enflasyonu Kontrol Altına Almak

KİT'lerin kar amacı gütmemesi ve bununla süre gelen rasyonel davranışı enflasyonun başlıca sebeplerindendir. KİT'lerin tekel durumunda olması da enflasyonu daha da tetiklemektedir. Çünkü kar amacı gütmeyen KİT'ler finansman açığını sağlarken para arzını artırarak enflasyonu kontrolde tutmayı zorlaştırmaktadır.

Özelleştirmenin bu noktada önerisi, KİT'lerin kaynaklarını etkin kullanarak hazine üzerindeki yükünü hafifletmek ve enflasyonu kontrol altında tutmaktır.

1.3.1.6. Küreselleşmeye Ayak Uydurmak

Giderek etkinliğinin ne kadar az olduğu ortaya çıkan KİT'ler günümüzde her alana yayılan küreselleşme konusunda pasif kaldığı açıktır. Neredeyse her alanda sınırların kaldırılması ve beraberinde çığ gibi yayılan küreselleşme olgusunu takip edebilmek için korumacı politikalardan sıyrılıp özelleştirme ile beraber ekonomiyi küresel bir boyuta taşımamızdır.

1.3.2. Mali Amaçları

Küresel dünyada gelişen teknoloji ile beraber beklentileri çoğalarak artan toplumun isteklerini karşılamak devlet için giderek zorlaşmaktadır. Bu durumun engellenmesi için özelleştirme iç ya da dış kaynaklardan borç almadan, vergi yükünü arttırmadan daha avantajlı görülmektedir. Böylece, kamu kesiminin yükü azalacak, enflasyonla mücadelede de başarı sağlayacaktır. Bunun yanında KİT'lerin özel kesime satılması ek gelir getirecek, vergi yükü artmadan, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine imkan verecektir. Çünkü, yıllardır verimsiz, düşük teknolojiyle zararına çalışan, hazinenin finansman yükünü arttıran KİT'ler artık toptan ya da kısmen satılarak devlete kaynak yaratılmalı, gelir sağlanmalıdır. Böylece, vergi gelirlerinin yetersiz olduğunda Merkez Bankası kaynaklarından karşılanan finansman, enflasyona da yol açmayacaktır. Bu gerekçelerle KİT'lerin özelleştirilmesiyle kamu kesiminin finansman yükünün azalacağı düşünülmektedir (Altıntaş, 1988: 52). Bu da devletin yükünü hafifletip, mali durumunu rahatlatacaktır. Özelleştirme ile gerçekleştirilmeye sağlanan mali amaçları devlete gelir sağlamak ve hazinenin yükünü azaltmak şeklinde sıralayabiliriz.

1.3.2.1. Devlete Gelir Sağlamak

Özelleştirmenin asıl amacı ekonomiktir. Fakat, bazen sırf devlete gelir sağlamak amacıyla özelleştirme yoluna gidilmektedir. Devlet giderlerinin hızla artmasının sebep olduğu mali kaynak bulma sıkıntısını iç ya da dış borç kaynaklarından temin etmek ya da vergi yükünü arttırmak -ki bu özel yatırımları kısma anlamına gelmektedir- yerine özelleştirmeden sağlayabilir. Çünkü diğer gelir kaynaklarının güvensizlik veya ortaya çıkabilecek tepkiler dolayısıyla sınırına gelinmesi, kaynak sağlamada özelleştirmeyi cazip hale getirebilir (Alper, 1994: 16). Gelir ihtiyacını vergiler yoluyla gidermeye çalışmak, özellikle az gelişmiş ülkeler için sorun olmaktadır, ayrıca yetersiz kalmaktadır çünkü az gelişmiş ülkelerin halklarının geliri zaten çok düşüktür ve vergi ödeme kapasiteleri bellidir. Öte yandan vergi idaresini çağdaş gereklere göre örgütlemek de bazen pahalıya mal olabilmektedir. Gelir ihtiyacının iç ya da dış borçlanmayla karşılanması da zorlukları vardır. Özellikle dış borçlanma ülkenin, uluslararası arenadaki dış kredi itibarına bağlıdır. Bunun yanında IMF ve Dünya Bankası gibi

uluslararası kuruluşlara borçlanmak özellikle azgelişmiş ülkeler açısından hiç de kolay değildir. Bu durum karşısında yapılacak en olumlu girişim KİT'lerin özelleştirilmesi yoluyla bütçe gelirlerinin arttırılmasını sağlamaktır. Ayrıca, bütçeye gelir sağlanması amacıyla yapılan özelleştirme uygulamalarında, dış borçlar karşılığında KİT'lerin yabancı sermayeye devri de önemli yer tutmaktadır (Kilci, 1994: 14). Devletin KİT'leri satarak gelir sağlamanın bir başka nedeni de, ülke içindeki küçük tasarrufların devlet tahvili ve hazine bonosu gibi kamunun menkul değerlere olan güvensizliğidir. Devletin kendine gelir sağlama yöntemleri arasındaki vergilerin teknik olarak toplanmasındaki eksiklikler ve halkın oyuna gereksinimi olan politikacıları sevimsiz göstermesi de, özelleştirmeyi vergi gelirine karşı alternatif gelir kaynağı durumuna getirmektedir (Cevizoğlu, 1998: 22). Bu nedenle zorunlu giderlerinin bir kısmını özelleştirme gelirleri ile karşılama yolunu tercih etmektedir.

1.3.2.2. Hazine Yükünü Azaltmak

KİT'lerin verimsiz çalışmaları sonucunda oluşan açıklarını genel bütçeden karşılamaları enflasyonist bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskının ise özelleştirme ile hafifleyeceğine inanılmaktadır. Devlet, ekonomik alanda fazla yer almaya başladıkça kamu harcamaları artmış, hazinenin finansman yükü ağırlaşmıştır. Devlet, bu durum karşısında maliyeti yüksek finansman yöntemlerine başvurmak zorunda kalmıştır. İç tasarrufların yetersiz olmasından dolayı iç borçlanmalarda; kredi itibarının düşük olmasından dolayı ise dış borçlanmada zorluk çeken ülkelerde özelleştirme ile hazinenin finansman yükünün azalmasıyla devlet asli görevlerine dönecek, daha az kamu harcaması yapacak, böylece özel teşebbüs de gelişerek yatırımlara ağırlık verilecektir.

1.3.3. Sosyal Amaçları

Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde farklı boyutlarda da olsa gelir dağılımı dengesizliği mevcuttur. Toplumun bireylerinin, ülkenin zenginliklerinden aynı oranda pay aldığı hemen hemen hiçbir ülke yoktur. Bu da sosyal kargaşaya yol açmaktadır. Bunun engellenmesi için özelleştirmeyi sosyal amaç olarak da değerlendirmek gerekir. Bu aşamada yapılması gereken KİT'ler özelleştirilirken paylarının bu kuruluşlarda çalışanlara verilerek gelir ve servet dağılımında denge sağlamaya çalışmaktır. Böylece,

mülkiyetin kamu kesiminde yoğunlaşması bireysel özgürlüğün temel unsuru olan mülkiyet hakkına devletçi bir müdahale anlamına gelirken, mülkiyet hakkının kullanımının yaygınlaştırılması demokratik rejimin varlığı ve devamı olarak kabul edilecektir. Özel mülkiyetin yaygınlaşması, demokrasinin özgür biçimde güçlenmesi, emek geliri dışında işletmelerden de gelir sağlayacak kişilerin oluşturulması için özelleştirme yoluyla KİT hisse senetleri gelir ve serveti düşük halka satılmalıdır. Pay senetleri satışının öncelikle çalışanlara, küçük birikim sahiplerine yapılması ve satın alınan bu senetlerin kişilerin ellerinde kalmasının sağlanması, yüksek gelirli kişilerin ellerinde toplanmasının önlenmesi bu amacın gerçekleşmesinde dikkat edilmesi gereken noktalardır (Aktan, 1987: 101).

1.3.4. Siyasal Amaçlar

Özelleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle siyasi otoritenin irade ve kararı belirlenmelidir yani özelleştirme aslında bir siyasal tercih sorunudur. Özelleştirmenin benimsendiği liberal düşünceye göre devlet, ekonomik tercihlere müdahaleden uzak durmalı, tüm ekonomik faaliyetler şartlar imkan verdiğiince özel girişim tarafından gerçekleştirilmelidir. Çünkü devletin ekonomik hayata müdahaleleri arttıkça bireysel özgürlükler kısılmaktadır. KİT'lerin özel mülkiyete devri ile bu müdahaleler azalacak, özel mülkiyet yaygınlaşacak ve özelleştirmenin ekonomik amacının doğru işlemesine olanak verilecektir.

1.4. ÖZELLEŞTİRMENİN MİKRO VE MAKRO EKONOMİK AÇIDAN İNCELENMESİ

1.4.1. Mikro Ekonomik Açıdan Özelleştirme

1.4.1.1. Faaliyet İçerisinde Tüketici Refahını Sağlamak

Tüketicinin egemenliği olduğu yerlerde en iyi çözümün varlığından söz edilebilir. Bu durumu birinci en iyi çözüm de denilir. Birinci en iyi çözümde; dışsalılıklardan arındırılmış faktör hareketlerinin tam olduğu ve fiyatın marjinal maliyet eşitliğini sağladığı durum en ideal olanıdır.

Özelleştirme fikrini benimseyenlere göre de gerçek anlamda ikinci en iyi çözüm özelleştirme tarafından sağlanır. Üçüncü en iyi çözüm ise devletin işletmeci olması durumudur.

1.4.1.2. İstihdam Yaratma

Özelleştirme doğrudan istihdam artırma açısından kısıtlı kalan bir politikadır. Fakat dolaylı istihdam için özelleştirme elverişli bir politika haline gelir. Örneğin otomobil fabrikasının özelleşmesi ile oluşan istihdam çok sınırlı olmasına rağmen firmanın yeni bir model yaratarak yeni istihdamlara zemin hazırlamaktadır.

1.4.1.3. Yatırımların Değerlendirilmesi ve Etkinlik

Pek çok kamu işletmesinde denk gelinen bir durum olan talep fazlası üretim ve beraberinde oluşan zarar tablosu yatırımların çokta verimli kullanılmadığının göstergesidir. Oysa bu işletmeler özelleştirildiğinde piyasaya borçlanacağından dolayı bu tarz hatalara düşmezler. Kar amacı güden özelleştirmeler kaynak israfını minimuma indirecek hesaplamalar yaptıktan sonra yatırımlara yönelirler.

1.4.1.5. Sendikalar ve Üretimdeki Etkinlik

Kamu kesiminde kök salmış olan sendikalar özelleştirme başlayınca adeta köşeye sıkışmışlardır. Kar amacı gütmeyen kamu işletmeleri sendikalar için çok güzel bir zemin oluştururken özelleştirmeler sendikaların teknelci yapılarını bozmuş ve rekabetçi bir ortam yaratmışlardır. Böylelikle özelleştirmeler sendikaların teknelci yapısını kırması ile bir reform gerçekleştirmiş kabul edilebilirler.

1.4.2. Makro Ekonomik Açıdan Özelleştirme

1.4.2.1. Maliye Politikası Açısından

Özelleştirme ile beraber doğal sınırlarına dönen devletin kamudaki açıkları özelleştirme gelirleri ile gidererek vergi yükünü azaltması sağlanmıştır. Bununla birlikte kamu kesimi borçlanma gereği düşürülmüştür. Kamu kesimi borçlanma gereğinin

düşmesinin bir nedeni de zarar eden kamu işletmelerinin özelleştirilerek kar etmesi sağlanmıştır.

1.4.2.2. Mali Kalabalıklaşma

Mali kalabalıklaşma problemi özelleştirme yoluyla çözüme ulaşmıştır. Finansal kaynak kullanımında kamunun payının azalması ve paranın fiyatı olan faizin düşmesi sonucunda yatırımlar artmıştır. Bu da hem kaynak temin ederken hem de üretimde etkinliği arttırmıştır.

1.4.2.3. Para Arzını Kontrol Etme

Özelleştirme uygulamaları ve etkinliği sayesinde devletin kredi kullanım oranı ya azalmış ya da tamamen bitmiştir. Bununla para arzı kontrol altında tutularak enflasyonunda kontrol altına alınmasını sağlamıştır.

1.5. ÖZELLEŞTİRMENİN YÖNTEMLERİ

Bir ekonomide özelleştirme yöntemlerinden hangisinin uygulanacağı, ülkenin genel ekonomik şartlarına, sermaye piyasasının durumuna, özelleştirilecek teşebbüsün niteliğine, teşebbüsün içinde bulunduğu mali şartlara, özelleştirmenin amaçlarından hangisine ağırlık verileceğine bağlıdır. KİT'lerin ekonomide yeniden etkin bir hale gelmeleri için ne yöntem önerilirse önerilsin, çözüm sonunda siyasal otoritenin uygulamaya ne ölçüde izin verebileceğine bağlıdır (Alkin, 1993:43). Ancak yinede, kabul görmüş ve uygulanmakta olan özelleştirme yöntemlerini tam özelleştirme (dar anlamda özelleştirme) ve özelleştirme benzeri uygulamalar (geniş anlamda özelleştirme) olarak ikili bir tasnife tabi tutmak mümkündür.

1.5.1. Tam Özelleştirme (Dar Anlamda Özelleştirme)

Dar anlamda özelleştirme, sadece KİT'lerin mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devrini ifade etmektedir. Gerçekten günümüzde özelleştirme deyince bundan çoğunlukla KİT'leri satışı anlaşılmaktadır (TÜSİAD, 1992: 9). O halde bu başlık altında incelenecek yöntemleri genel olarak "satış yöntemi" şeklinde adlandırmak da

mümkündür. Tam bir özelleştirmeden diğer bir ifade ile dar anlamda özelleştirmeden söz edebilmek için hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın KİT'in en az %51'lik hisse payının özel mülkiyete geçmesi olmazsa olmaz şarttır. Diğer bir kaçınılmaz şart ise özelleştirme sonucunda yönetimin muhakkak özel kesimin elinde olmasıdır. Bu şartlar tam bir özelleştirmeyi özelleştirme benzeri yöntemlerden ayırt etmektedir. Anılan şartlar "satış yöntem"i ile gerçekleştirilir. Satış yönteminin, sermaye piyasası kanalı ile hisse senedi satışı, teklif alma yoluyla hisse senedi satışı, direkt satış, çalışanlara satış ve yarım kalan tesislerin satışı olarak anılan ayrı türleri vardır. Aşağıda bu türlerin neler olduğunu genel hatları ile incelemeye çalışacağız.

1.5.1.1. Sermaye Piyasası Kanalı ile Hisse Senedi Satışı

Özellikle sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde yaygın olarak kullanılan bu yöntem, kamu mülkiyetindeki anonim şirketin hisse senetlerinin tamamının veya bir kısmının özel kişi veya kuruluşlara satışı olarak tanımlanabilir. Bu yöntemde, özelleştirilecek şirketin hisselerinin doğrudan doğruya halka satışı söz konusu olduğundan, kısaca "halka arz" olarak da adlandırılabilir. Bu yöntemin uygulanabilmesi için her şeyden önce özelleştirilecek KİT'in sermayesinin paylara bölünmüş olması gerekir. Sermaye piyasası kanalı ile hisse senedi satışı birkaç yöntemle yapılabilmektedir. Birinci metotta hisseler için bir tavan fiyatı tespit edilmekte ve ihale yoluna başvurulmaktadır, buna İngiltere modeli de denilmektedir. İkinci metotta ise hisseler sabit bir fiyatta halka arz edilmektedir. Buna da Fransız modeli denilmektedir (Atasoy, 1993: 187). Bu iki metot arasındaki fark fiyatın tespitinden kaynaklanmaktadır. İngiltere modelinde, fiyat tespitini piyasa mekanizması üstlenmekte ve bu metodla satış hasılasını en üst seviyeye getirmek mümkün olabilmektedir. Diğer metotta ise gerektiğinde özelleştirmenin başarısı açısından daha düşük bir fiyat tespit edilerek hisselerin kolaylıkla satışı sağlanabilmektedir (Atasoy, 1993: 188). Halka arz yöntemi de kendi içinde, halka satış yoluyla arz, halka takas yoluyla arz ve sermaye artırımını şeklinde yöntemlere ayrılmaktadır.

1.5.1.1.1. Hisse Senetlerinin Halka Satış Yoluyla Arzı

Bu metodda, adı üstünde özelleştirilecek şirketin hisselerinin doğrudan doğruya halka arz yoluyla satışı söz konusu olmakta ve hisselerin halka yayılması amaçlanmaktadır.

1.5.1.1.2. Hisse Senetlerinin Halka Takas Yoluyla Arzı

Bu yöntem özelleştirilecek şirketin hisselerinin yatırımcıların elinde bulunan yatırım belgeleri ve tahvillerle değiştirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Burada tanımdan da anlaşılacağı üzere taraflar arasında bir belge değişimi söz konusu olmaktadır.

1.5.1.1.3. Sermaye Artırımı

Mülkiyetin kamu kesimine ve özel kesime birlikte ait olduğu karma ekonomi şirketlerin de sermaye artırımı vasıtasıyla, özel pay sahiplerine daha fazla pay ayrılması yoluna giderek şirketteki kamu sermayesi oranının azaltılmasıdır.

1.5.1.2. Teklif Alma Yolu ile Hisse Senedi Satışı

Bu yöntem özelleştirme kapsamına alınmış kamu kuruluşlarının mülkiyetinin tamamının veya bir kısmının, gerçek veya tüzel kişiler ile kuruluşlara onlardan teklif almak suretiyle satılması olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere bu yöntemde, hisse senetlerinin bir kısmı ya da tamamı borsada satılmamakta, onun yerine belli kesimlerden teklif almak yoluyla satılmaktadır. Bu yönteme “blok satış yöntemi” adı da verilmektedir. Blok satış yöntemi, özelleştirilecek kuruluşların tamamının ya da önemli bir bölümünün teklif toplayarak, pazarlıkla ya da açık arttırmayla satılmasıdır. Bu tür özelleştirme en kolay ve en hızlı özelleştirme şeklidir. Bu satışlar devlete önemli miktarda parasal kazanç sağlar (Sevil, 1996: 10). Bu yöntemle özelleştirilen kuruluşların hisse senetleri daha sonra halka satılabilir. Yöntemin bu tipine “gecikmeli halka arz” ya da “blok satış - halka arz” denir. Halka arz yöntemiyle özelleştirmelere, ülke sermaye piyasasının yeterince gelişmemiş olmasından ya da halkın doğrudan hisse senedi alıcı pozisyonunun olmamasından dolayı, bir alternatif olarak başvurulur. Eğer

piyasada özelleştirme ile halka açılmak mümkün olamıyorsa bu yöntem tercih edilebilir (Karluk,1994: 140).

1.5.1.3. Direkt Satış

Bu yöntem, KİT'lerin bağlı ortaklıklarının, müesseselerinin, tali faaliyet dallarının veya nispeten küçük işletmelerinin, bir defada gerçek veya tüzel yerli ya da yabancılara satılması olarak tanımlanabilir. Söz konusu yöntemde KİT'lerin satılacak aktiflerinin ve işletmelerinin belli bir ya da birkaç firmaya veya bir konsorsiyuma pazarlık yoluyla satışı söz konusu olmaktadır. Bu yönetime “özel satış yöntemi” de denmektedir. Bu yöntemde toptan olarak işletmenin tamamının veya bir kısmının devrinin söz konusu olması nedeniyle, hisse senetlerinin devri söz konusu olmamaktadır. Bu yöntem daha çok kar amaçlı nihai mal ve hizmet üreten KİT'lerin bazı müesseselerinin veya bağlı ortaklıklarının satışında uygulanabilir (Altıntaş,1988: 59).

1.5.1.4. Çalışanlara Satış

Bu yöntemde, çalışanların hisse senedi sahibi yapılması söz konusu olup, devletin kendine ekonomik açıdan yük olan bir KİT'i çalışanlara devretmesi ve çalışanların işletmenin sahibi durumuna geçmesi sebebiyle faaliyetlerini daha verimli bir şekilde sürdürmesi amaçlanmaktadır. Bir başka ifadeyle bu yöntemde, özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların öncelikle çalışanlara devri veya en azından yönetimin kontrolünün çalışanlara verilmesi söz konusu olmaktadır. Bu yöntem; İngiltere, Fransa ve İtalya'da tercih edilmektedir. Özellikle İngiltere'de özelleştirilen kuruluşlarda çalışanların %90'ı, çalıştıkları şirketlere ortak olmuşlardır (Karluk, 1994: 142).

1.5.1.5. Yarım Kalmış Tesislerin Satışı

Yarım kalmış tesisler genellikle bir arsa ve onun üzerinde yapılmış ve yapılmakta olan binaları içermekte olup bir üretim söz konusu değildir (Aktan,1994:17). Yarım kalmış bu tesislerin özel kişi ve kuruluşlara bir sınai tesis kurmak ve işletmek üzere devri de Özelleştirme İdaresi Başkanlığı bünyesinde sürdürülmektedir. Ancak bu

tesislerin birçoğu ekonomideki kuruluş yeri faktörlerinde öngörülen nitelikleri taşımamaktadır (TÜSİAD,1992: 93).

1.5.2. Özelleştirme Benzeri Yöntemler (Geniş Anlamda Özelleştirme)

Özelleştirme sadece KİT'lerin satışı demek değildir. Özelleştirme, kamu ekonomisinin daraltılması ve piyasa ekonomisinin genişlemesi amacı doğrultusunda yapılan tüm uygulamaları içermektedir (Aktan,1993: 9). En geniş anlamda, özelleştirmeyi KİT'lerin faaliyetlerinin sınırlandırılması veya tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan uygulamalar olarak tanımlamak mümkündür (TÜSİAD, 1992: 11). Özelleştirme benzeri yöntemlerin ortak noktası, söz konusu yöntemlerin tam bir mülkiyet transferine yol açmaması, yani mülkiyetin %51'lik kısmının satılması kavramına uymamasıdır. Bu açıdan bu başlık altında anlatılacak yöntemler özelleştirmeye yardımcı yöntemler olup bunları “satış dışı yöntemler” olarak ifade etmek de mümkündür. Özelleştirme benzeri yöntemleri, diğer bir ifade ile geniş anlamda özelleştirme yöntemlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1.5.2.1. Yasal Kurumsal Serbestleşme

Devlet para ve kredi, maliye, dış ticaret v.b çeşitli iktisat politikası araçlarını kullanarak ekonomiye müdahale edebilir. Devletin ekonomiye müdahalesi bazen belirli ekonomik faaliyetleri düzenlemeye tabi tutması bazen de faktör piyasasında serbestçe oluşabilecek fiyatlara müdahale etmesi şeklinde olabilir. Birinci tür devlet müdahalesine “ekonomik regülasyon”; ikincisine ise “ekonomik kontrol” adı verilir (TÜSİAD,1992: 11). O halde yasal kurumsal serbestleşme, devletin ekonomiye yaptığı fiyat ve ücret denetimi gibi müdahale, kontrol ve düzenlemelerin azaltılması ve mümkün olduğu ölçüde kaldırılması yönündeki uygulamalar şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle söz konusu yöntemin, devletin ekonomiye olan müdahale ve düzenlemelerin azaltılması ve/veya tamamen kaldırılması, ve üretim faktörlerinin devlet tarafından kontrol edilen fiyatlarının serbestçe oluşmasına izin verilmesi şeklinde iki temel unsurunun bulunduğu ortaya çıkmaktadır. O halde söz konusu yöntemde, yapılacak hukuksal düzenlemelerle mevcut ekonomik regülasyon ve kontrollerin mümkün olduğu

ölçüde azaltılması veya sona erdirilmesi suretiyle devlet tekelindeki aktivitelerin özel sektöre de açılarak rekabet imkanının yaratılması söz konusu olmaktadır.

1.5.2.2. Fiyatlama

Devlet sunmuş olduğu pek çok kamusal mal ve hizmetin karşılığında çoğunlukla bir bedel talep etmemekte bunun yerine söz konusu mal ve hizmetlerin finansmanını vergi gelirleri ile karşılama yöntemini tercih etmektedir. Bu sayede vatandaşların, hizmetlerden yararlandıkları ölçüde değil, ödeme güçleriyle orantılı olarak kamu mal ve hizmetlerinin finansmanına katılımı söz konusu olmaktadır. Zira devletin sunduğu hizmetlerden, iç ve dış güvenlik, adalet ve diplomasi gibi bazılarının faydalarının vatandaşlar arasında bölüştürülmesi mümkün olmadığından fiyatlandırılmaları da söz konusu olmamaktadır. Diğer taraftan eğitim sağlık, elektrik ve su gibi, devletin sunduğu bir takım mal ve hizmetlerin fiyatlandırılması yani bir başka ifade ile kamusal mal ve hizmetlerden yararlananların bunun karşılığında bir bedel ödemeleri söz konusu olabilmektedir. O halde fiyatlama yöntemi, kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlandırılarak bedelinin bu mal ve hizmetlerden yararlanan kimselerden talep edilmesi olarak tanımlanabilir. Fiyatlama yöntemi, bedelini ödemeyecek durumda olan kimselere mal ve hizmetlerin sunulmaması demek değildir. Örneğin, eğitim hizmetlerinin fiyatlandırılması, diğer bir ifadeyle eğitimim paralı olması, gelir düzeyi düşük kimselerin bundan yararlanmaması anlamına gelmez.

1.5.2.3. Kupon Yöntemi

Kamusal mal ve hizmetlerin yukarıda anlattığımız şekilde fiyatlama yoluyla özelleştirilmesi halinde toplumda bu mal ve hizmetlerin bedelini ödeyemeyecek kimseler bulunacaktır. İşte kupon yöntemi devletin gelir düzeyi düşük bu kişiler, kamu görevlileri ve sair kişilere belirli kamusal mal ve hizmetleri bizzat sunmak yerine, söz konusu mal ve hizmetlerin bedelini kapsayan yani para değeri taşıyan bir kupon vermesi ve bu kişilerin hizmeti özel sektörden bu kupon karşılığında temin etmeleri şeklinde tanımlanabilir. Örneğin, devlet gelir düzeyi düşük kimselere ve kamu personeline devlet hastanelerinde bedava veya düşük bir fiyat karşılığında sağlık hizmeti sunmak yerine bu

kimselere “sağlık kuponu” vererek, bunların hizmeti özel hastane ve polikliniklerden sağlamalarına olanak sağlayabilir.

1.5.2.4. Sübvansiyonlar

Devlet tarafından özel ve/veya kamusal teşebbüslerin üretiminin teşvik ve sürdürülmesi amacıyla yapılan aynı ve/veya nakdi yardımlar sübvansiyon olarak tanımlanabilir. Kupon yönteminde belirli tüketici kesimlerinin belirli mal ve hizmetlere olan tüketiminin teşvik ve idamesi devlet tarafından sağlanırken, sübvansiyon yönteminde tanımından da anlaşılacağı üzere, devlet tarafından belirli üretim faaliyetleri çeşitli şekillerde desteklenmektedir. Sübvansiyonların başlıca türleri; kredi sübvansiyonları, garantin sübvansiyonları, vergi sübvansiyonları, karşılıksız nakit sübvansiyonlar ve aynı sübvansiyonlar olarak sıralanabilir.

1.5.2.5. İhale Yöntemi

Bu yönteme genelde hizmet sektöründe başvurulduğu için, mülkiyet transferini gerektirmeyen, sadece hizmet arzını özel kesime devreden bir yöntemdir (Kök,1993:108). Devlet mal ve hizmet arzını kendisi gerçekleştirmemekte bunun yerine söz konusu mal ve hizmeti özel kişi veya kuruluşlardan satın almaktadır. Devlet bazı mal ve hizmetlerin üretimini özellikle mahalli idare hizmetlerinin üretimini bu yöntem ile özel kişi veya kuruluşlara devredebilir. Mahalli idarelerin çöp toplama, yol, cadde, sokak yapımı, bakımı ve onarımı, yeşil sahalarda ve parklar düzenlemesi, su ve dinlenme tesislerinin yapımı, otopark yapımı v.b. hizmetleri geniş ölçüde özel sektöre ihale yoluyla yaptırılacak hizmetlere örnek teşkil etmektedir.

1.5.2.6. İmtiyaz Yöntemi

Bu yöntemde, telekomünikasyon hizmetleri, elektrik gaz, su gibi doğal tekelin söz konusu olduğu üretim alanları bir sözleşme ile özel kesime devredilmekte, bir diğer ifade ile, mevcut doğal tekel kamu ekonomisinden piyasa ekonomisine geçmektedir. İmtiyaz yönteminde, kilit nokta pazarlık sürecidir. Yapılacak pazarlık sonucunda

imtiyaz, sözleşmede nitelikleri belirlenen mal veya hizmeti en düşük bedel ile piyasaya sunmayı kabul eden firmaya verilmelidir (TÜSİAD, 1992: 19).

1.5.2.7. Ortak Girişim Yöntemi

Ortak girişim ya da karma iktisadi girişimcilik olarak adlandırılan bu yöntemde kamu kesimi ile özel kesim birlikte ortaklık kurmak suretiyle bazı faaliyetleri yürütmektedirler. Ortak kurulacak şirketlerde kamu payının daha düşük tutulması sistemi özelleştirmeye daha yaklaştıracaktır. Özellikle büyük ölçekli ve rizikolu yeni yatırımların kamu sektörü ile özel sektörün belli oranlarda ortak olduğu anonim şirketlerce gerçekleştirilmesi veya mevcut üretim veya hizmet birimlerinin özel sektörü açılması suretiyle karma kuruluşların oluşturulması, bu yöntemin başlıca uygulama biçimlerini oluşturur (Altıntaş, 1988: 59). Uygulamada hemen hemen bütün ülkelerde karma iktisadi girişimler anonim şirket şeklinde kurulmaktadır. Geniş anlamda düşünüldüğünde ortak girişim yöntemi her ne kadar bir özelleştirme uygulaması olarak düşünülebilse de, özelleştirme taraftarları kamu-özel kesim ortaklığının ancak belirli bazı alanlarda ve sınırlı olarak uygulanması görüşünü savunmaktadırlar (TÜSİAD,1992: 20).

1.5.2.8. Yönetim Devri Yöntemi

Bu yöntem, devletin kamu teşebbüsleri ve kamu kuruluşlarının mülkiyet hakkını kendisinde saklı tutarak sadece yönetimini bir sözleşme ile özel kesime devretmesi olarak tanımlanabilir. Başka bir ifade ile devlet mülkiyet hakkını kendinde saklı tutmakta; ancak belli bir süre için yönetimi özel kesime devretmekte yani kamu teşebbüsünün yönetiminin özelleştirilmesini sağlamaktadır. “İşletme Mukavelesi Yöntemi” de denilen bu yöntemle özelleştirmeye elverişli bir durumda bulunmayan KİT’lerin yönetimleri, bu işi yapabilecek güçlü ve tecrübeli özel sektöre devredilmektedir (Kardeş ve Güzel, 1995:12). Yönetim devri yöntemi, başlıca turizm sektöründe, devlet turistik işletmelerinin, hastanelerin, kreş ve huzurevlerinin, şehir içi yolcu taşımacılığı hizmetlerinin özelleştirilmesinde önem arz etmektedir (TÜSİAD, 1992: 21). Ülkemizdeki uygulamada işletme hakkının verilmesi olarak bilinen yöntemde kuruluşların bir bütün olarak ya da aktiflerindeki mal ve hizmet üretim

birimlerinin mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla bedel karşılığında belli bir süre ve şartlarla işletilmesi hakkının verilmesi esaslı ön plandadır.

1.5.2.9. Yap-İşlet Devret Yöntemi

Bu yöntem yabancı yatırımcıların, gelişmekte olan ülkelerde bazı faaliyetleri bizzat oluşturması, belirli sürelerle işletmesi ve daha sonra devlete devretmesi olarak tanımlanabilir. Yap-işlet-devret yöntemi, petrol arama istasyonlarının kurulması, eğlence merkezlerinin oluşturulması, turistik tesis ve işletmeler kurulması v.b. alanlarda uygulanabilmektedir (TÜSİAD, 1992: 23).

1.6. TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

1.6.1. Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları

Özelleştirmenin babası ABD, anası İngiltere işbirliği yaparak Üçüncü Dünya Ülkeleri denilen yoksul ülkelere ve Doğu Bloku’ nun yıkılmasından sonra şaşkınlığa uğrayan Rusya, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine özelleştirme saldırısını başlattılar. Amaç, bu ülke halklarının yüzyılların emeğiyle oluşturdukları ekonomik değerleri, yani sanayi kuruluşlarını ve yer altı ve yer üstü doğal kaynaklarını, taşınır ve taşınmaz tüm varlıklarını ele geçirmektir. Özelleştirme saldırısının yönetim ve denetimini de, Batı emperyalizmin öncü kuruluşları IMF ve Dünya Bankası üstlendi (Dikbaş, 1997:24). Özelleştirmenin uluslararası kapitalizmin, kendi içindeki krizleri aşabilmek için dünya çapında bir yeniden yapılanma süreci içinde ortaya çıktığı vurgulanmalıdır. Bu gelişmeden, ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren nasibini almıştır. “24 Ocak Kararları” olarak iktisat tarihimize geçen istikrar tedbirleri uygulaması, bünyesinde, Kamu İktisadi Teşebbüsleri reformlarını da barındırarak, serbest piyasa ekonomisi kurallarını hayata geçirmiştir (Sadıklar, 2000:73-74). 24 Ocak kararlarının temel amaçları, KİT’lerin milli ekonomi üzerindeki yükünü azaltarak, bunların serbest piyasa ekonomisi kurallarına göre çalışmalarına ortam hazırlayacak rehabilitasyon çalışmalarına başlamak ve bunları zaman içinde özel sektöre bütünüyle devretmek, fiyat oluşum sürecini serbestleştirmek, yabancı sermaye girişimini özendirici tedbirler almak ve ithal ikamesine dayalı içe

dönük iktisat politikası yerine ihracatı arttırmayı, ithalatı ise serbestleştirmeyi hedef alan bir dış ticaret politikası izlemektir (Akalin, 1990: 42). Bu dönemde özelleştirme için bir yandan yasal olarak alt yapı oluşturulurken, öte yandan da uygulamalara yönelik uluslararası düzeyde hazırlık çalışmaları sürdürülmüştür (Aktan,1993: 47). 1980 sonrasında Türkiye’de serbest piyasa modelinin benimsenmesi, kamu kesiminin finansman açıklarının büyümesi gibi iç nedenler yanında dış ülkelerde meydana gelen değişimler de ülkemizi özelleştirme konusunda önemli ölçüde etkilemiştir.

1980-1983 arasındaki dönemde, dönemin kendine özgü koşulları nedeniyle özelleştirme gerçekleşmemiştir. 1983 yılında Turgut Özal hükümetinin kurulmasıyla birlikte özelleştirmeye yönelik kamuoyu oluşturma ve yasal çerçeveyi düzenleme çalışmaları artmıştır. Bu hükümet, ekonomide KİT’lerin ağır bir rol oynadığını, devletin ekonomideki ağırlığını asgariye indirmenin en uygun yolunun özelleştirme olduğunu açıklamıştır. Böylece özelleştirme uygulamaları yavaş da olsa başlamıştır. Bu çerçevede özelleştirme bağlamında geliştirilen ilk kurum Gelir Ortaklığı Senetleri olmuştur. Söz konusu uygulama teknik olarak özelleştirme uygulaması olmamakla beraber, tasarruf sahiplerinin dikkatlerini ve ilgilerini özelleştirmedeki hisse senedi satışı uygulamaları için yönlendirme isteğinin bir ifadesidir.

1.6.2. Dünyada Özelleştirme Uygulamaları

1.6.2.1. Amerika Birleşik devletlerindeki Özelleştirme

Özelleştirme, ABD’de en belirgin biçimiyle devlet ve yerel düzeyde revaç bulmuştur. Federal hükümet, bütçe fonlarının azalması, yeni bono çıkartılması konusunun onaylanarak reddedilmesi ve arttırılmış vergilere karşı gelişen hoşnutsuzlukla karşılaşan devlet ve yerel politikacıları, birçok durumlarda, kamu altyapı yatırımları ve hizmetlerinin özel kesimce gerçekleştirmesi için zorlamıştır.

1.6.2.2. Batı Avrupa Ülkelerindeki Özelleştirme

Batı Avrupa’daki özelleştirme çalışmaları, Thatcher Hükümetinin 1979 yılında iktidara gelmesiyle İngiltere’de başlamış ve boyutları, uygulamaları ve sonuçları ile,

diğer ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler ülkelere modellik edecek bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bu nedenler, İngiltere’de ki özelleştirme uygulamaları daha büyük dikkatle takip edilmektedir.

1.6.2.3. İngiltere’deki Özelleştirme

İngiltere, özelleştirme tartişmalarına 1979 yılı seçim dönemi içerisinde girmiş ve Muhafazakar Partinin seçim bildirgesinin en önemli bölümü bu konuya ayrılmıştır. Britanya halkının, işçi partisinin milletleştirme planlarına ciddi bir biçimde karşı çıktığı, buna rağmen, konut, bankacılık, sigorta, ilaç sanayi ve ulaşım sektörlerinde çalışan firmaların millileştirilmesinin devam ettirildiği, bu millileştirilmelerin giderek hem yoksullaşmaya hem de özgürlüklerin azalmasına yol açacağı belirtilere (şayer,1986, :45) muhafazakar iktidarın bütün bu sektörleri özelleştireceği beyan edilmiştir.

1.6.2.4. Fransa’daki Özelleştirme

1979 petrol şokundan sonra birçok diğer Batı Avrupa ülkesi gibi Fransa’da da ekonomi bunalımlı bir döneme girmiştir. Mauroy Başbakanlığındaki sosyalist hükümet döneminde fiyat ve ücretler geçici olarak dondurulmakla birlikte, tam anlamıyla bir istikrar politikası uygulanamamıştır. Bütçeden millileştirilmiş şirketlere yapılacak kaynak aktarımı kısıtlı kalmıştır.

1.7. ÖZELLEŞTİRME İLE İLGİLİ ÇALIŞILAN BAZI ALANLAR

Gelişmekte olan ülkelerde çok yoğun bir şekilde uygulanan özelleştirimin piyasalara ve makro ekonomik değişkenlere ne şekilde etki ettiği ile ilgili yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bu kısıtlı çalışmalar arasında incelediğimiz bazı çalışmalarla ilgili görüşler aşağıdaki gibidir.

Birçok ülkede sermaye piyasasının gelişimini özelleştirme teşvik etmiştir. Devleti sermaye piyasası reformları yapmaya ve onları daha modern bir hale getirmeye zorlamıştır. Bu esnada devlet, sermaye piyasa yasalarını iyileştirmek ve etkin bir finansal sistem oluşturacak bir otorite kurmak zorunda kalmıştır. Sosyal güvenlik

yasaları da piyasaya likidite kazandıracak özel emeklilik fonları oluşturmak zorunda kaldılar (Shehadi, 2002: 20).

Özelleştirmenin başarılı olması hisse senedi piyasasına güvenin ve piyasasın çekiciliğini arttıran güvenilirliğin ve mülkiyet haklarının güçlenmesi demektir. Özelleştirme aynı zamanda sermaye piyasaları için gelir elde etme açısından da yeni bir yöntemdir. Devletin özelleştirmede ki amacı gelir artışı ve etkin olmayan kamu işletmelerini etkin hale getirmek olsa da halka arz kanalıyla yürütülen özelleştirme ile hisse senedi piyasalarının güçleneceği beklentisi de mevcuttur (Megginson ve Boutchkova, 2000: 4).

İKİNCİ BÖLÜM

BÜTÇE VE BÜTÇE AÇIĞININ TEORİK ÇERÇEVEDE İNCELENMESİ

2.1. BÜTÇENİN TANIMI

Bütçe için yapılan tanımlar iki başlık altında toplanabilir bunlar ilmi ve kanuni tanımlardır. İlmi tanıma göre bütçe belirli dönemler içerisinde gelir ve giderlerin karşılaştırıldığı aynı zamanda da giderler için gerekli olan gelirin toplanmasını izin veren bir tasarruftur. Kanuni tanıma göre bütçe devlet kurum ve kuruluşlarının yıllık gelir ve giderlerinin tahmin edildiği ve yönetildiği bir kanundur.

2.2. BÜTÇENİN TEMEL ÖĞELERİ

Bütçe bulunması gereken bazı temel öğeler mevcuttur bunlardan kısaca bahsederek:

Bütçe devletin geleceğe ait gelir ve giderlerini gösteren bir tablodur. Devlet bu tahminler çerçevesinde plan ve programlar yapar. Planları yaparken gelir ve gider tahminlerinde bazı ayrıntılar mevcuttur. Bunlar; giderler için bir üst sınır çizilmesi, gider tahminlerinin belirlenen çerçevede harcanması, bütçede var olan kaynakların dışına çıkılamaz, gelirler tahmin edilirken sınırlandırma yapılamaz.

Bütçe gelirlerin toplanması ve giderlerin yapılmasına yetki verir. Bu yetki doğrultusunda hükümet kamu kesimine yapacağı harcamaları belirler.

Bütçe de yer alan gelir ve giderler tahmin edilirken denk olmalıdır. Kamu gelir ve giderleri denk olduğu zaman bütçe dengesi sağlanmış olur.

2.3. BÜTÇE AÇIĞI KAVRAMI

Bütçe açıkları, özellikle de 1970'li ve 1980'li yılların başlarından itibaren ekonomik gündemin en önemli konuları arasında yer almıştır. Bütçe açığı genel olarak

devletin belli bir dönemde (genellikle bir yılda) bütçe gelirleri ve giderleri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Bütçe açığı, bütçe giderlerinin gelirlerinden fazla olması anlamına gelmektedir.

2.3.1. Bütçe Açığının Alternatif Tanımları

Literatürde farklı amaçlara hizmet eden ve her biri bazı avantaj ve dezavantajlara sahip bütçe açığı ölçüm yöntemleri mevcuttur. Bu farklı ölçüm yöntemlerinin hangisinin kullanılacağı öncelikle karar alıcı mekanizmanın bütçe açığı ölçümünden ne beklediğine bağlıdır. Bütçe açıklarının tam ve doğru bir şekilde ölçülmesi, hem bütçe açıklarının boyutu hakkında sağlıklı bilgi edinilmesine hem de bunlarla ilgili sağlıklı makro ekonomik politikalar izlenmesine yardımcı olmaktadır (Sağbaş, 2004: 1). Ayrıca ülkeler arasında anlamlı karşılaştırmaların yapılabilmesi ve bütün alternatif tanımlar arasındaki farklılıkların açığa kavuşturulması açısından da önem ihtiva etmektedir. Alternatif bütçe açığı tanımlarını; geleneksel açık, cari açık-sermaye açığı, birincil açık, işlemsel açık, yurtiçi açık-yurtdışı açık ve nakit açığı olmak üzere altı grupta toplamak mümkündür.

2.3.1.1. Geleneksel Açık

Bütçe açığının klasik tanımı olan geleneksel açık, borçlardaki değişimler dahil edilmeksizin toplam giderler ile gelirler arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel açık kavramı, toplam talep üzerindeki bütçe etkisini ortaya koymak için kullanılmaktadır. Buna ilaveten, borçlardaki değişimi dışarıda tuttuğu için devletin yeni mali kaynak kullanımını göstermesi geleneksel açık tanımının en önemli özelliğidir. Geleneksel bütçe açığı, faiz ödemelerini de kapsadığı ve enflasyondan önemli ölçüde etkilendiği için anlamlı bir gösterge olarak kabul edilmemektedir. Enflasyon, nominal faiz haddini yükselttiği ve dolayısıyla nominal faiz ödemelerini arttırdığı için geleneksel bütçe açığı genişlemektedir. Bu nedenle istikrar için alınması gerekli mali önlemler konusunda bu kavram sağlıklı bilgi vermemektedir (Evgin ,1994: 23). Geleneksel açık, ülkeler arasındaki karşılaştırmaların daha kolay yapılabilmesi için “Kamu Kesimi Borçlanma Gereği” (KKBG) olarak da ifade edilebilmektedir. Kamu kesimi borçlanma

gereği bütçe açığının finansmanı ile ilgili bir kavram olmakla birlikte geleneksel açığın nakit bazında tanımlanmasıdır (Türkan ,1997: 550).

2.3.1.2. Birincil Açık

Geleneksel açığın ekonomik istikrarın sağlanması için alınması gereken mali tedbirler konusunda sağlıklı bilgi sunmaması ve bazı durumlarda mali durumun yorumlanmasında yetersiz kalması nedeniyle iktisatçı ve maliyecileri alternatif bütçe açığı ölçüm yöntemlerine yöneltmiştir. Literatürde faiz dışı açık olarak da ifade edilen birincil açık, geleneksel açıktan, önemli bir bölümü geçmiş dönemlerde uygulanan maliye politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan borç faiz ödemelerinin çıkarılmasıyla elde edilir.

2.3.1.3. Cari Açık

Cari açık, cari harcamalardan cari gelirlerin çıkarılması sonucunda elde edilen geleneksel açık olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle sermaye oluşumuna veya finansal aktiflerdeki bir artışa neden olmayan cari açık, aşağıdaki şekilde formüle edilebilir:

$$\text{Cari Açık} = \text{Cari Harcamalar} - \text{Cari Gelirler}$$

Cari açık kavramını tanımlarken yatırım harcamaları ile sermaye gelirleri hesaplanmaz. Cari açık eşitliğinde, yatırım harcamalarının dahil edilmemesinin nedeni, bu harcamaların faydalarının cari harcamaların aksine birden fazla yıla yayılan harcamalar olmasıdır. Blejer ve Cheasty (1999), gelişmekte olan ülkelerde uygulanmakta olan yapısal istikrar programı içinde IMF ve Dünya Bankası gibi uluslar arası mali kuruluşlardan hükümetlere verilen ucuz yatırım kredileri ile finanse edilen yatırım harcamalarının ve özelleştirme gelirleri gibi geçici durumların bütçe dengesini alt üst etmektedir. Önemli bir sorun olarak ortaya çıkan cari açık, kamu kesiminde oluşan tasarrufların büyüklüğünü ortaya koymaya çalışmaktadır. Ancak yatırım harcamaları ile cari harcamalar arasındaki farkın net olarak belirlenememesi, başka bir ifadeyle bu iki harcama arasındaki ayrımın zaman zaman birbirine karıştırılması,

yatırım harcamalarının da cari harcamalar kadar verimsiz olabileceği ve yatırım harcamalarının zaman içinde ülkeden ülkeye değişebilmesi nedeniyle eleştirilebilmektedir. Sermaye açığı kavramı ise, borçlanma ile finanse edilen yatırım harcamaları reel borç faizlerinin reel getiriden fazla olduğu durum olarak tanımlanmaktadır. Yatırım harcamaları gelecekte reel getirisi olan harcamalar olup, borçlanma ile finanse edildiğinde, reel borç faizlerinin reel getiriden düşük veya eşit olması durumunda bu tür harcamaların kendisini finanse etmektedir (Demircan 2001: 70).

2.3.1.4. İşlemsel Açık

İşlemsel açık kavramı, işlevsel veya operasyonel açık olarak da ifade edilmektedir. İşlemsel açık, bütçe açığından faiz ödemelerinin tamamının değil sadece enflasyon nedeni ile aşınmaya uğrayan kısmının çıkarılması sonucu ortaya çıkan açıktır. Aşağıda da ifade edildiği gibi işlemsel açığın, birincil açık ile faiz ödemelerinin reel toplamına eşittir.

$$\text{İşlemsel Açık} = \text{Birincil Açık} + \text{Reel Faiz Ödemeleri}$$

2.3.1.5. Yurtiçi – Yurtdışı Açık

Yurtiçi açık; doğrudan ödemeler dengesini etkileyen unsurları açık tanımına dahil etmeyen sadece geleneksel açığın yurtiçi ekonomik faaliyetlerden doğan unsurlarını dikkate alan açık türüdür. Bu açık türü, kamu kesiminin yerel ekonomi üzerindeki genişletici etkisini teşhis etmeye çalışmaktadır. Örneğin, dış ödemeler ya da petrol ihracından sağlanan gelirlerle finanse edilen yurtiçi mallara yapılan kamu harcamaları yurtiçi açığı doğurur ve söz konusu harcamalar yurtiçi vergilerle karşılanamamışsa yurtiçi bütçe dengesizliği yaratmaksızın toplam talebi daha fazla artırır (Cheasty 1999: 4). Yurtdışı açık ise, bütçenin yalnızca dış dünya ile doğrudan ilişkili olan kalemlerini dikkate alan ve bütçenin ödemeler bilançosu üzerindeki etkisini ölçmekte kullanılan bir bütçe açığı tanımıdır.

2.3.1.6. Nakit Açık

Nakit açığı, konsolide bütçe gelir-giderleri arasındaki negatif fark olan bütçe açığına müteahhit avanslarının eklenmesi ve bütçe emanetlerinin çıkarılması şeklinde tanımlanır. Nakit açığı kavramı, kamu kesimi finansman gereği olarak da adlandırılmaktadır.

Nakit dengesi, Hazine tarafından finanse edilmesi gereken bütçe açığının büyüklüğünün belirlenmesi açısından önemlidir. Bu sistemin özü, sistem kapsamına alınan saymanlıkların yapacakları ödeme ve tahsilat işlemleri sonunda ortaya çıkacak nakit fazlası veya nakit ihtiyacının bankalar tarafından kendiliğinden merkeze transfer edilmesini sağlamaktır. Söz konusu işleyişe göre, sistemin uygulandığı genel bütçeye dahil saymanlıklarda, saymanlığın hesabında biriken nakit fazlası hazineye gönderilirken, nakit ihtiyacı Hazine'den haftalık dönem içinde karşılanır. Nakit açığı (veya fazlası) ortaya çıkması durumunda Merkez Bankası devreye girerek nakit dengesini sağlamaya çalışır (Demircan, 2001: 72).

2.4. BÜTÇE AÇIĞININ NEDENLERİ

Bütçe açıklarının nedenleri ile ilgili açıklamalar, devletin görevleri ve bu görevlerin gerektirdiği harcamalar ile devletin gelirleri arasında bir ilişki kurularak yapılmaktadır. Diğer yandan ülkelerin ekonomik ve siyasi yapılarındaki farklılıklar, bütçe açıklarının ekonomik etkilerinin değişik boyutlarda ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Günümüzde bütçe açıkları gelişmekte olan ülkelerde olduğu kadar gelişmiş ülkelerde de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Üst üste gelen petrol şoklarının ortaya çıkardığı yapısal sorunların yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme hamleleri ile birlikte ön plana çıkan dışa yönelik büyüme stratejileri ve giderek dünya ekonomisiyle bütünleşme çabaları ve son olarak 1987 sonlarında dünya borsalarında ortaya çıkan krizin döviz kurları ve para akımları üzerine olumsuz yansımaları, az gelişmiş ülkeler kadar gelişmiş ülkeleri de ekonomik yönden sarsıntıya uğratmış ve bütçe açıklarının boyutunun genişlemesine neden olmuştur (Egeli 2000: 63). Bununla

birlikte bütçe açıklarının nedenleri incelendiğinde gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar bütçe açığının nedenlerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülke açısından ayrı ayrı ele alınmasına yol açmaktadır.

2.4.1. Dönemsel Nedenler

İktisadi faaliyetlerde şoklar başta olmak üzere herhangi bir sebeple ortaya çıkan iktisadi durgunluğun sonucu olarak vergi tahsilatı otomatik olarak azalırken, var olan sosyal güvenlik sistemi nedeniyle bazı transfer harcamalarında aniden artışlar görülebilir.

Örneğin İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok ülkede bütçeler borçlanma yolu ile finanse edilmeye çalışılmıştır. Fakat bütçe açığı politikaları sonucu devletler enflasyonist yapı ve borç yükü ile karşı karşıya kalmıştır. Bir ülkenin bütçe açıklarını incelerken bütçe açığının ne kadarının dönemsel ne kadarının yapısal faktörlerden meydana geldiğini gözden kaçırmamalıyız.

2.4.2. Yüksek Borç Faizlerinin Etkisi

Yapısal ya da dönemsel etkenlerden kaynaklanan bütçe açıklarının borçlanma yoluyla finansmanı ileriye yönelik borç yükünün varlığını göstermektedir. Gelir artış hızının, faiz dışı harcamalardaki artış hızının gerisinde kalması durumunda, vadesi gelen borçların hem anaparası hem de faizi için yeniden borçlanmak gerekecektir. Bununla beraber reel faizler ile birlikte borç stokunun GSMH' ya oranının artması, mali sisteme bir baskı oluşturmaktadır. Günümüzde pek çok ülkede bütçe açıklarının hala önemini korumasında geçmişte uygulanan açık bütçe politikalarının etkisi olduğu ileri sürülmektedir.

2.4.3. Enflasyon ve Endekslemenin Etkisi

Enflasyon arttıkça, çalışma ve emeklilik dönemlerinin de artması politikacıların enflasyonla mücadeleden daha çok enflasyona uyum sağlamak için çalışmalar yapmasına neden olmuştur. Bu uyumu ise geliri enflasyona endeksleyerek sağlamaya

çalışmıştır. Benzer şekilde, enflasyon beklentisini varlığı durumunda borçlanma faizleri artar buda bütçe açığının artmasına sebep olur.

2.5. BÜTÇE AÇIĞININ EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ekonomi üzerinde kısmi bütçe açıklarından daha ziyada sürekli olan bütçe açıklarının olumsuz etkisi vardır. Bütçe açıklarının geçici bir olgu olmayıp, süreklilik arz etmesi kamu borçlarının hızla yükselmesine ve bu borçların faiz ödemelerinin de bütçe açıklarına olumsuz etki etmesi kaçınılmazdır.

Sürekli bütçe açıklarına karşı çıkılmasının birçok sebebi vardır. En önemlisi ise faiz oranlarının yükselmesi, var olan tasarrufların büyük bir bölümünün kamuya aktarılması ve dış ticareti olumsuz etkilemesi bu sebeplerden sadece bir kaçıdır.

Bütçe açıkları ekonomiye hem kısa hem de uzun dönemde etki etmektedir. Kısa dönemde kamu borçlanmasındaki değişim, hane halkının tasarruf kararlarında daha az etkili olmaktadır. Birçok iktisatçıya göre sürekli bütçe açıklarının uzun dönemde oluşturduğu etkiler kısa dönem etkilerine göre daha ciddi sorunlar doğurmaktadır. Uzun dönemde özel kesim yatırımlarındaki yavaşlama ekonomi üzerinde olumsuz bir etki oluşturmuştur.

Maliye politikası kapsamında gerçekleştirilen uygulamaların etkileri, içinde bulunulan dönemle sınırlı değildir. Uygulanan maliye politikasının etkileri orta ve uzun dönemde de hissedilmektedir. Maliye politikasının orta vadede sürdürülebilirliğinin göstergelerinden biri de bütçe açığı kriteridir. Modern ekonomilerin isleyiş biçimi içinde, birtakım politik ve ekonomik yükümlülükleri yerine getirme durumunda olan hükümetlerin uygulamaları sonucunda, hızla artan kamu harcamaları neticesinde bütçe açığı ortaya çıkmaktadır. Bütçe açıkları bir çok makro ekonomik değişken üzerinde olumsuz etkilere yol açtığından, bu açıkların sürdürülebilir düzeye çekilmesi günümüzdeki hükümetlerin öncelikli ekonomik hedefleri arasında yer almaktadır. Bütçe açığının sürdürülebilir olup olmadığı Toplam Kamu Borcu/GSYİH oranı kullanılarak değerlendirilebilmektedir. Bu oran, borç oranının artması sonucunda orta vadede büyüme oranı düşer, enflasyon artar, dış borç artar ve ülkenin dış rezervleri

azalacağından açığın ve borcun sürdürülebilir olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılmasına imkan verir. Borç/GSYİH oranının hızlı bir biçimde yükselerek artması durumunda, bütçe açıklarının sürdürülemez nitelik kazanmasının sıradan hale geleceğini ifade etmektedir. Bütçe açıklarının sürdürülebilirliği, bütçe açığının boyutu ve ekonominin büyüme oranı olmak üzere iki etkene bağlıdır.

Bütçe Açığının Boyutu: Bütçede büyük bir açık olması halinde, borç arttıkça bütçe açıklarının daha da artmasına yol açmaktadır. Borç arttığı için de faiz ödemeleri yükselecektir. Zira kamu vergi gelirlerinin bir kısmı faiz ödemelerinde kullanılacağından ve faiz ödemeleri de kamu harcamaları sayılacağından bütçe açıkları arttıkça kamunun bu açıkları finansman ihtiyacı da artacaktır. Vergi gelirlerinin çok büyük bir kısmının borçlanma faizlerinin ödenmesi için ayrılması durumunda bütçe açıkları ve borçlanma sürdürülemez hale gelmektedir. Eğer kamunun yükümlülükleri varlıklarından yüksek ise, hükümetler borçlarını ödeyemez hale düşerler. Bu durum kamunun gelirini artırmadan borçlarını ödeyemeyeceği anlamına gelmektedir. Böyle bir durum dış borçlarda moratoryum iç borçlarda da konsolidasyon yapılmasına karşılık gelmektedir. Ancak bu politika uygulamaları ülkeyi uzun süreli bir borçlanma krizi ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Ekonomik Büyüme Oranı: Bir ülkede ekonomik büyüme gerçekleşmiyorsa, ekonomide büyümeyi sağlamak ve sürdürmek için borçlanmaya neden olacak politika uygulanamaz. Çünkü sonuçta borçların boyutu, ekonominin boyutuna oranla kontrol edilemez büyüklüğe ulaşacaktır. Bununla birlikte, yüksek büyüme oranına sahip olan ekonomilerdeki bütçe açıklarının önemli olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu ülkelerde ekonomik büyüme devam ettikçe, bütçe açıkları bir süre daha sürdürülebilmektedir. Ekonomik büyüme oranı ne kadar yüksek olursa, vergilerin ve harcamaların düzeyi de o kadar yükselmekte ve daha yüksek düzeydeki bütçe açıkları da sürdürülebilmektedir. Borçların faiz oranının, ekonomik büyüme oranını aşması halinde, borç sürekli olarak ekonomiden daha hızlı büyüyecektir. Belirli bir noktaya gelindiğinde hükümetin kendi borç senetlerini satması imkansız hale gelecektir. Böyle bir durumda hükümetin senyoraajla elde edebileceği gelir miktarını asan bir açığı sürdürebilme imkanı ortadan kalkacaktır. Ekonomik büyüme oranının, reel faiz oranından daha büyük olduğu durumda ise, devlet borçları, ekonomik büyüme sayesinde zaman içinde küçülür ve senyoraaj gelirinden daha fazla olan açıklar

sürdürülebilir. İster sürdürülebilir olsun ister olmasın, maliye politikalarının bütün uygulamaları, Borç/GSYİH oranının hangi yönde değişeceği göz önüne alınarak kontrol edilmek zorundadır. Belirli bir açık, GSYİH' nin büyüme oranının yüksekliği ölçüsünde, yani GSYİH' nin büyüme hızına bağlı olarak daha uzun süre kullanılabilir. Bununla birlikte sürdürülebilir bir maliye politikası, onun mutlaka optimal olduğu anlamına gelmez. Bir bütçe açığı, özel yatırımları dışlayabilir ya da bütçe açığı, özel yatırımları artırmak suretiyle sağlanacak ekonomik büyüme sayesinde Borç/GSYİH oranını düşürmek için kullanılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİ VE YÖNTEM

Çalışmada 26 geçiş ekonomisinin (Azerbaycan, Bulgaristan, Türkmenistan, Özbekistan vb. ekonomiler) 1990-2008 yıllarına ait dengesiz panel(unbalanced panel) verileri kullanılmıştır. Geçiş ekonomileri üzerine çalışmamızın nedeni gelişmiş ekonomilerde özelleştirme uygulamalarının yok denecek kadar az olmasıdır. Bütçe açığı ile özelleştirme üzerine çalışmamızın nedeni ise bu iki ekonomik faktörü karşılaştıran bir çalışmanın bulunmaması bizi bu alanda çalışmaya yönlendirmiştir. Bütçe açığı üzerinde özelleştirmenin etkisini araştırma nedenimiz ise özelleştirmenin yeni bir finans yöntemi olarak bütçe açığı ile ilişki içine olmasıdır. Özelleştirmenin bütçe açığı üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla aşağıdaki Sabit Etki Modelleri (SEM) ve Rassal Etki Modelleri (REM) tahmin edilecektir:

$$ACIK_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 OZELLESTIRME_{it} + u_{it}$$

$$ACIK_{it} = \beta_1 + \beta_2 OZELLESTIRME_{it} + \varepsilon_i + u_{it}$$

$$ACIK_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 OZELLESTIRME_{it} + \beta_3 ENFLASYON_{it} + u_{it}$$

$$ACIK_{it} = \beta_1 + \beta_2 OZELLESTIRME_{it} + \beta_3 ENFLASYON_{it} + \varepsilon_i + u_{it}$$

$$ACIK_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 OZELLESTIRME_{it} + \beta_3 ENFLASYON_{it} + \beta_4 BUYUME_{it} + u_{it}$$

$$ACIK_{it} = \beta_1 + \beta_2 OZELLESTIRME_{it} + \beta_3 ENFLASYON_{it} + \beta_4 BUYUME_{it} + \varepsilon_i + u_{it}$$

Yukarıdaki regresyon modellerinde yer alan it alt indisi belirli bir değişken için t zamanında i ' inci ülke için aldığı gözlem değerini temsil eder. β_{1i} parametresi modellerde açık bir biçimde hesaba katılmayan ülkelere özgü faktörleri temsil eder ve

söz konusu parametre değerleri zaman içinde ve belirli bir ülke için değişmiyor iken ülkeler arasında değişebilmektedir. ε_i notasyonu ülkelere özgü hata terimini temsil eder ve söz konusu hata terimi zaman içinde değişmiyor iken ülkeler arasında veya belirli bir ülke içinde değişebilmektedir. Ayrıca ε_i notasyonu modellerde açık bir biçimde hesaba katılmayan ülkelere özgü faktörleri karakterize eder. u_{it} notasyonu modelin hata terimini sembolize etmektedir.

Modellerde kullanılan bağımlı değişken bütçe açığı(ACIK) değişkenidir. ACIK değişkeni Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma İndikatörleri(WDI) veritabanından alınan kamu kesimi nakit fazla/açığının gayri safi yurt içi hasıla(GSYİH) içindeki yüzdesel payı değerlerinden oluşmaktadır. ACIK değişkeninin negatif değerler aldığı durumlar bütçe açığını ifade ediyor iken pozitif değerler aldığı durumlar bütçe fazlasını ifade etmektedir. ACIK değişkenindeki negatif değerlerden kurtulup yorumunu kolaylaştırmak amacıyla değişkenin gözlem değerlerinin her birine mutlak 16 değeri ilave edilmiştir. Böylelikle değişken değerleri içinde hiç negatif değer kalmamış olup, değişken değerleri arttıkça bütçe fazlasının arttığını, değişken değerleri azaldıkça bütçe fazlasının azaldığını(yani bütçe açığına doğru gidildiğini) ima etmektedir. Seri gözlem değerlerinin her birine belli bir değer ilave edilerek gözlem değerlerinin aynı miktarda sağa kaydırılması işleminin literatür de yorumu kolaylaştırma amacıyla sıklıkla yapıldığı gözlemlenmektedir.

Literatürdeki çalışmalarda (Koyuncu, Öztürkler ve Yılmaz, 2010) özelleştirmenin doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı biçimde ölçümlenip modellerde kullanıldığı görülmektedir. Bundan dolayı bu çalışmada da aynı yol izlenecektir. Yukarıdaki modellerde yer alan OZELLISTERME değişkeni için kullanılan doğrudan ölçüm değişkenleri OZGELIR1 ve OZGELIR2 değişkenleridir. Dolaylı ölçüm değişkenleri ise: OZPAY, OZISTH, KAMUISTH, KUCUK ve BUYUK değişkenleridir. Bu doğrudan ve dolaylı ölçüm değişkenlerinin tanımı ve açıklamaları şöyledir:

OZGELIR1: Kümülatif şekilde hesaplanan özelleştirme gelirlerinin GSYİH içindeki yüzdesel oranını göstermektedir. OZGELIR1 değişkeni ile ACIK değişkeni arasında aynı yönlü bir ilişki beklenmektedir. Yani OZGELIR1 değişken değerleri arttıkça bütçe fazlasının artması beklenmekte, OZGELIR1 değişken değerleri azaldıkça

bütçe fazlasının azalması(bütçe açığına doğru gidilmesi) beklenmektedir. Burada oluşturulan beklenti literatürdeki bulgular ile paralellik arz etmektedir. Koyuncu, Öztürkler ve Yılmaz' ın 2010 daki çalışmalarında da bu değişken kullanılmıştır.

OZGELIR2: Dünya Bankası özelleştirme veritabanından alınan özelleştirme gelirlerinin WDI' ndan alınan GSYİH ile oranlanarak, yüz ile çarpılması sonu elde edilen ve yıllık olarak hesaplanan veridir. Özelleştirme geliri değerleri sadece 1 milyon dolar ve üstü olan özelleştirme gelirlerini içermektedir. *OZGELIR1* değişkeninde olduğu gibi aynı gerekçelerle, *OZGELIR2* değişkeni ile *ACIK* değişkeni arasında aynı yönlü bir ilişki beklenmektedir.

OZPAY: Özel sektörün GSYİH içindeki yüzdesel payıdır. Özel sektörün milli gelir içindeki payının artması kamu sektörünün milli gelir içindeki payının azalması anlamına geleceğinden dolayı, *OZPAY* değişkeni ile *ACIK* değişkeni arasında aynı yönlü bir ilişki beklenmektedir. Yani *OZPAY* değişken değeri arttıkça bütçe fazlası artacak, *OZPAY* değişken değeri azaldıkça ise bütçe fazlası azalıp bütçe açığına doğru gidilecek demektir. Koyuncu, Öztürkler ve Yılmaz' ın 2010 da ki çalışmalarında da bu değişken kullanılmıştır.

OZISTH: Özel sektörün toplam istihdam içindeki payını yüzdesel olarak ifade eder. Özel sektörün toplam istihdam içindeki payının artması kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payının azalması anlamına geleceğinden dolayı, *OZISTH* değişkeni ile *ACIK* değişkeni arasında aynı yönlü bir ilişki beklenmektedir. Yani *OZISTH* değişken değeri arttıkça bütçe fazlası artacak, *OZISTH* değişken değeri azaldıkça ise bütçe fazlası azalıp bütçe açığına doğru gidilecek demektir. Koyuncu, Öztürkler ve Yılmaz' ın 2010 da ki çalışmalarında da bu değişken kullanılmıştır.

KAMUISTH: Kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payını gösterir. Kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payının artması özel sektörün toplam istihdam içindeki payının azalması anlamına geleceğinden dolayı,

KAMUISTH değişkeni ile ACIK değişkeni arasında ters yönlü bir ilişki beklenmektedir. Yani KAMUISTH değişken değeri arttıkça bütçe fazlası azalır bütçe açığına doğru gidilecek, KAMUISTH değişken değeri azaldıkça ise bütçe fazlası artacak demektir. Koyuncu, Öztürkler ve Yılmaz' ın 2010 da ki çalışmalarında da bu değişken kullanılmıştır.

BUYUK: Büyük ölçekli özelleştirme indeksidir. EBRD tarafından türetilen bu indeks 1 ile 4.33 arasında değer almaktadır. Söz konusu indeks değeri arttıkça büyük ölçekli teşebbüslere yönelik daha yüksek düzeyde özelleştirme gerçekleştirmelerini ifade etmektedir. BUYUK değişkeni ile ACIK değişkeni arasında aynı yönlü bir ilişki beklenmektedir. İndeks değeri arttıkça daha fazla özelleştirme yapıldığı anlamına geleceğinden dolayı, BUYUK değişken değeri arttıkça bütçe fazlasının artacağı, BUYUK değişken değeri azaldıkça ise bütçe fazlasının azalır bütçe açığına doğru gidileceğı anlamına gelmektedir. . Koyuncu, Öztürkler ve Yılmaz' ın 2010 da ki çalışmalarında da bu değişken kullanılmıştır.

KUCUK: Küçük ölçekli özelleştirme indeksidir. EBRD tarafından türetilen bu indeks 1 ile 4.33 arasında değer almaktadır. Söz konusu indeks değeri arttıkça küçük ölçekli teşebbüslere yönelik daha yüksek düzeyde özelleştirme gerçekleştirmelerini ifade etmektedir. KUCUK değişkeni ile ACIK değişkeni arasında aynı yönlü bir ilişki beklenmektedir. İndeks değeri arttıkça daha fazla özelleştirme yapıldığı anlamına geleceğinden dolayı, KUCUK değişken değeri arttıkça bütçe fazlasının artacağı, KUCUK değişken değeri azaldıkça ise bütçe fazlasının azalır bütçe açığına doğru gidileceğı anlamına gelmektedir. Koyuncu, Öztürkler ve Yılmaz' ın 2010 da ki çalışmalarında da bu değişken kullanılmıştır.

OZGELIR1, OZPAY, OZISTH, BUYUK ve KUCUK değişkenlerine ilişkin veriler Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) veritabanından alınmıştır. KAMUISTH verileri ise Uluslar Arası Çalışma Örgütü'nden (ILO) elde edilmiştir.

Çalışmada ayrıca aşağıda açıklanan kontrol değişkenleri de kullanılmıştır.

BUYUME: Kişi başına milli gelir yıllık büyüme rakamlarını gösterir. BUYUME değişkeni ile ACIK değişkeni arasında aynı yönlü bir ilişki beklenmektedir. Ekonomik büyüme arttıkça hükümetler daha fazla vergi geliri toplayıp daha az borçlanma gereksinimi duyacağından dolayı, BUYUME değişken değerleri arttıkça bütçe

fazlasının artacağı, BUYUME değişken değerleri azaldıkça ise bütçe fazlasının azalıp bütçe açığına doğru gidileceği anlamına gelmektedir. Fatima, Ahmed ve Rehman' da 2012 de ki çalışmaları örnek gösterilebilir.

ENFLASYON: Tüketici fiyatlarıyla yıllık yüzdesel enflasyon değerleridir. ENFLASYON değişkeni ile ACIK değişkeni arasında ters yönlü bir ilişki beklenmektedir. Enflasyonu arttığı bir ortamda hükümetlerin borçlanma maliyetleri artacağından ve reel vergi gelirleri azalacağından dolayı, ENFLASYON değişken değerleri arttıkça bütçe fazlasının azalıp bütçe açığına doğru gidileceği, ENFLASYON değişken değerleri azaldıkça bütçe fazlasının artacağı anlamına gelmektedir. Oladipo, ve Akinbobola 2011' de çalıştıkları konuda enflasyon üzerinde benzeri buldular bulmuştur.

Modellerde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistik bilgileri Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1'den örneklemden en büyük bütçe fazlası değerinin %8,03 ve en büyük bütçe açığı değerinin de %15,16 olduğu görülmektedir. En büyük büyüme değeri %90,47 ve en düşük büyüme değeri -%44,15'tir. En yüksek enflasyon değeri %4734,9 iken en düşük enflasyon değeri -%8,51'dir. Maksimum özelleştirme geliri %22,4'tür. Özel sektörün toplam istihdam içindeki en büyük değeri %81,4'tür. Özel sektörün milli gelir içindeki payının en büyük değeri %80'dir. Kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payının en büyük değeri %77 iken en küçük değeri %3,8'dir.

Tablo 1: Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler										
	ACIK	BUYUME	ENFLASYON	OZGELIR2	OZGELIR1	KUCUK	BUYUK	OZISTH	OZPAY	KAMUJSTH
Ortalama	-1.583536	2.198765	92.98835	0.811208	6.686759	3.162176	2.419655	57.86786	48.74766	0.169991
Medyan	-1.207378	4.273158	9.678765	0.01412	3.1	3.7	2.7	64.75	55	0.142573
Maksimum	8.030182	90.47022	4734.914	22.41277	38.1	4.3	4	81.4	80	0.770771
Minimum	-15.1611	-44.15362	-8.515815	0	0	1	1	0	0	0.038245
Standart Hata	3.206869	9.715856	397.4535	1.95375	8.522643	1.114207	1.057661	19.8976	23.85431	0.118487
Skewness	-0.639921	0.272777	8.417919	4.945873	1.625192	-0.80852	-0.132509	-0.950102	-0.460131	1.76425
Kurtosis	5.339495	17.35393	87.2011	39.72865	5.083748	2.332071	1.661217	2.967212	1.827594	7.777942
Jarque-Bera	78.81613	4754.257	123809.5	29660.22	314.2893	73.84535	45.01219	46.35208	49.51908	326.3312
Olasılık	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Gözlem Sayısı	266	553	403	492	506	579	580	308	535	222

3.1.TAHMİN SONUÇLARI

Modellerin tahmin sonuçları Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4’te raporlanmaktadır. Tablolarda sonu “A” ile biten modeller SEM modellerini, sonu “B” ile biten modeller ise REM modellerini göstermektedir. SEM ve REM modelleri arasında tercih Hausman test istatistiğine dayalı olarak %10 anlamlılık düzeyine göre yapılmıştır. Her bir tablonun son satırı bu kriter dahilinde seçilen modelleri belirtmektedir. Tablolarda katsayı tahmin değerleri kalın siyah rakamlarla ve katsayılarla ait *P-değerleri* italik olarak gösterilmiştir. Tablolarda raporlanan parametre tahmin değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadıklarına %10 anlamlılık düzeyine göre karar verilecektir.

Tablo 2: Tek Değişkenli Model Tahmin Sonuçları														
	Model1A	Model1B	Model2A	Model2B	Model3A	Model3B	Model4A	Model4B	Model5A	Model5B	Model6A	Model6B	Model7A	Model7B
Sabit Terim	14.2445	14.34707	12.53812	13.26715	10.06084	10.80731	10.85922	12.00712	16.32317	15.68159	7.517195	8.711008	9.872123	10.70115
<i>P-Değeri</i>	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
OZGELIR2	0.043018	0.045848												
<i>P-Değeri</i>	0.5399	0.5117												
OZGELIR1			0.161251	0.101936										
<i>P-Değeri</i>			0.0000	0.0005										
OZPAY					0.071695	0.059296								
<i>P-Değeri</i>					0.0000	0.0000								
OZISTH							0.049418	0.030955						
<i>P-Değeri</i>							0.0043	0.0387						
KAMUISTH									-13.8922	-10.8452				
<i>P-Değeri</i>									0.0001	0.0004				
KUCUK											1.847105	1.534305		
<i>P-Değeri</i>											0.0000	0.0000		
BUYUK													1.524716	1.254716
<i>P-Değeri</i>													0.0000	0.0000
Model	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM
Gözlem Sayısı	250	250	235	235	266	266	185	185	155	155	265	265	266	266
Ülke Sayısı	24	24	26	26	26	26	21	21	20	20	26	26	26	26
Hausman Test İstatistiği	0.181537	0.181537	10.02568	10.02568	5.348955	5.348955	4.837802	4.837802	4.342538	4.342538	5.507282	5.507282	4.353998	4.353998
<i>P-Değeri</i>	0.6701	0.6701	0.0015	0.0015	0.0207	0.0207	0.0278	0.0278	0.0372	0.0372	0.0189	0.0189	0.0369	0.0369
Seçilen Model	REM		SEM		SEM		SEM		SEM		SEM		SEM	

Tablo 2’de Model1 özelleştirme gelirlerinin GSYİH içindeki yüzdesel payı ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model1B) modeli seçilmektedir. Model1B’de 24 ülkenin 250 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. OZGELIR2 değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

Tablo 2’de Model2 özelleştirme gelirlerinin(kümülatif şekilde hesaplanan) GSYİH içindeki yüzdesel payı ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model2A) modeli seçilmektedir. Model2A’da 26 ülkenin 235 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. OZGELIR1 değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak özelleştirme gelirleri bir birim arttığında bütçe fazlası 0.16 birim artmaktadır.

Tablo 2’de Model3 özel sektörün GSYİH içindeki yüzdesel payı ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model3A) modeli seçilmektedir. Model3A’da 26 ülkenin 266 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. OZPAY değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak özel sektörün GSYİH içindeki yüzdesel payı bir birim arttığında bütçe fazlası 0.07 birim artmaktadır.

Tablo 2’de Model4 özel sektörün toplam istihdam içindeki yüzdesel payı ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model4A) modeli seçilmektedir. Model4A’da 21 ülkenin 185 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. OZISTH değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak özel sektörün toplam istihdam içindeki yüzdesel payı bir birim arttığında bütçe fazlası 0.04 birim artmaktadır.

Tablo 2’de Model5 kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payı ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model5A) modeli seçilmektedir. Model5A’da 20 ülkenin 155 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. KAMUISTH değişkenine ilişkin elde

edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payı bir birim arttığında bütçe fazlası 13.89 birim azalmaktadır.

Tablo 2’de Model6 küçük ölçekli özelleştirme indeksi ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model6A) modeli seçilmektedir. Model6A’da 26 ülkenin 265 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. KUCUK değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak küçük ölçekli özelleştirme indeksi bir birim arttığında bütçe fazlası 1.84 birim artmaktadır.

Tablo 2’de Model7 büyük ölçekli özelleştirme indeksi ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model7A) modeli seçilmektedir. Model7A’da 26 ülkenin 266 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. BUYUK değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak büyük ölçekli özelleştirme indeksi bir birim arttığında bütçe fazlası 1.52 birim artmaktadır.

Tablo 3: Çok Değişkenli Model Tahmin Sonuçları

	Model1A	Model1B	Model2A	Model2B	Model3A	Model3B	Model4A	Model4B	Model5A	Model5B	Model6A	Model6B	Model7A	Model7B
Sabit Terim	14.32075	14.34311	12.51719	13.1563	9.6411	10.58821	10.36387	11.84423	16.25633	15.64825	6.901504	8.006494	9.129047	10.0313
<i>P-Değeri</i>	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
OZGELIR2	0.020003	0.021691												
<i>P-Değeri</i>	0.7724	0.7528												
OZGELIR1			0.162339	0.106203										
<i>P-Değeri</i>			0.0000	0.0004										
OZPAY					0.077284	0.060982								
<i>P-Değeri</i>					0.0000	0.0000								
OZISTH							0.057778	0.034345						
<i>P-Değeri</i>							0.0018	0.0301						
KAMUISTH									-12.9026	-10.0321				
<i>P-Değeri</i>									0.0003	0.0014				
KUCUK											1.988228	1.681742		
<i>P-Değeri</i>											0.0000	0.0000		
BUYUK													1.761249	1.449736
<i>P-Değeri</i>													0.0000	0.0000
ENFLASYON	-0.00179	-0.0018	-0.00096	-0.001156	-0.00071	-0.00084	-0.00118	-0.00153	-0.00068	-0.00091	-0.00071	-0.00078	-0.00134	-0.00132
<i>P-Değeri</i>	0.0091	0.0081	0.1671	0.0919	0.3052	0.2237	0.2422	0.1255	0.6841	0.5803	0.2933	0.2494	0.0396	0.04300
Model	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM
Gözlem Sayısı	237	237	225	225	252	252	179	179	154	154	251	251	252	252
Ülke Sayısı	23	23	25	25	25	25	21	21	20	20	25	25	25	25
Hausman Test İstatistiği	0.087369	0.087369	10.34592	10.345923	9.185179	9.185179	7.755425	7.755425	3.788165	3.788165	6.098728	6.098728	6.108863	6.108863
<i>P-Değeri</i>	0.9573	0.9573	0.0057	0.0057	0.0101	0.0101	0.0207	0.0207	0.1505	0.1505	0.0474	0.0474	0.0471	0.0471
Seçilen Model	REM		SEM		SEM		SEM		REM		SEM		SEM	

Tablo 3'te Model1 özelleştirme gelirlerinin GSYİH içindeki yüzdesel payı ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model1B) modeli seçilmektedir. Model1B'de 23 ülkenin 237 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Fakat OZGELIR2 değişkenine ait tahmin sonucu beklenen işareti almasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. Tahmin sonucunu yorumlarsak enflasyon bir birim arttığında bütçe fazlası 0.0017 birim azalırken OZGELIR2 değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 3'te Model2 özelleştirme gelirlerinin(kümülatif şekilde hesaplanan) GSYİH içindeki yüzdesel payı ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model2A) modeli seçilmektedir. Model2A'da 25 ülkenin 225 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış fakat istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. OZGELIR1 değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak özelleştirme gelirleri bir birim arttığında bütçe fazlası 0.16 birim artarken ENFLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 3'te Model3 özel sektörün GSYİH içindeki yüzdesel payı ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model3A) modeli seçilmektedir. Model3A'da 25 ülkenin 252 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış fakat istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. OZPAY değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak özel sektörün GSYİH içindeki yüzdesel payı bir birim arttığında bütçe fazlası 0.07 birim artarken ENFLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 3'te Model4 özel sektörün toplam istihdam içindeki yüzdesel payı ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine

göre SEM(Model4A) modeli seçilmektedir. Model4A'da 21 ülkenin 179 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış fakat istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. OZISTH değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak özel sektörün toplam istihdam içindeki yüzdesel payı bir birim arttığında bütçe fazlası 0.05 birim artarken ENLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 3'te Model5 kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payı ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model5B) modeli seçilmektedir. Model5B'de 20 ülkenin 154 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış fakat istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. KAMUISTH değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payı bir birim arttığında bütçe fazlası 10.03 birim azalırken ENLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 3'te Model6 küçük ölçekli özelleştirme indeksi ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model6A) modeli seçilmektedir. Model6A'da 25 ülkenin 251 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış fakat istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. KUCUK değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak kamu küçük ölçekli özelleştirme indeksi bir birim arttığında bütçe fazlası 1.98 birim artarken ENLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 3'te Model7 büyük ölçekli özelleştirme indeksi ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre SEM(Model7A) modeli seçilmektedir. Model7A'da 25 ülkenin 252 gözlem değeri

kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. BUYUK değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak kamu büyük ölçekli özelleştirme indeksi bir birim arttığında bütçe fazlası 1.76 birim artarken ENFLASYON değişkeninde meydana gelen bir birim değişim sonucu bütçe fazlası 0.0013 birim azalır.

Tablo 4: Çok Değişkenli Model Tahmin Sonuçları

	Model1A	Model1B	Model2A	Model2B	Model3A	Model3B	Model4A	Model4B	Model5A	Model5B	Model6A	Model6B	Model7A	Model7B
Sabit Terim	13.1123	13.02275	12.14667	12.50444	10.48985	11.21118	11.49394	12.33864	14.94591	14.29784	8.723379	9.644875	9.885554	10.56068
<i>P-Değeri</i>	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
OZGELIR2	0.004809	0.007001												
<i>P-Değeri</i>	0.9408	0.9135												
OZGELIR1			0.113445	0.063819										
<i>P-Değeri</i>			0.0017	0.0331										
OZPAY					0.048932	0.03395								
<i>P-Değeri</i>					0.0036	0.0247								
OZISTH							0.020703	0.002951						
<i>P-Değeri</i>							0.2845	0.8545						
KAMUISTH									-10.8783	-8.36503				
<i>P-Değeri</i>									0.0015	0.0057				
KUCUK											1.283693	0.989269		
<i>P-Değeri</i>											0.0018	0.0082		
BUYUK													1.230919	0.9459
<i>P-Değeri</i>													0.0003	0.0017
ENFLASYON	0.000884	0.000943	0.000955	0.00109	0.000985	0.001093	0.001479	0.001556	0.002018	0.002133	0.000848	0.000989	0.000448	0.000686
<i>P-Değeri</i>	0.267	0.2324	0.2487	0.1834	0.2135	0.164	0.194	0.1664	0.2573	0.2283	0.2844	0.2074	0.5736	0.3815
BUYUME	0.210766	0.215745	0.167237	0.192499	0.161974	0.182153	0.218805	0.24382	0.15945	0.176282	0.150543	0.169187	0.149501	0.167916
<i>P-Değeri</i>	0.0000	0.0000	0.0001	0.0000	0.0001	0.0000	0.0000	0.0000	0.0008	0.0002	0.0004	0.0000	0.0003	0.0000
Model	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM	SEM	REM
Gözlem Sayısı	237	237	225	225	252	252	179	179	154	154	251	251	252	252
Ülke Sayısı	23	23	25	25	25	25	21	21	20	20	25	25	25	25
Hausman Test İstatistiği	0.985921	0.985921	6.946549	6.946549	6.033599	6.033599	3.488854	3.488854	4.237005	4.237005	3.68598	3.68598	3.895989	3.895989
<i>P-Değeri</i>	0.8047	0.8047	0.0736	0.0736	0.1100	0.1100	0.3222	0.3222	0.2370	0.2370	0.2974	0.2974	0.2729	0.2729
Seçilen Model	REM		REM		REM		REM		REM		REM		REM	

Tablo 4'te Model1 özelleştirme gelirlerinin GSYİH içindeki yüzdesel payı, enflasyon ve büyüme ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model1B) modeli seçilmektedir. Model1B'de 23 ülkenin 237 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almamış ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. OZGELIR2 değişkenine ait tahmin sonucu beklenen işareti almasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. BUYUME değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak büyüme bir birim arttığında bütçe fazlası 0.21 birim artmaktadır.

Tablo 4'te Model2 özelleştirme gelirlerinin (kümülatif şekilde hesaplanan) GSYİH içindeki yüzdesel payı, enflasyon ve büyüme ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model2B) modeli seçilmektedir. Model2B'de 25 ülkenin 225 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almamış ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. OZGELIR1 değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. BUYUME değişkeni ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak özelleştirme gelirleri bir birim arttığında bütçe fazlası 0.06 birim artarken ENFLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır. BUYUME değişkeni bir birim artar ise bütçe fazlası 0.19 birim artış göstermektedir.

Tablo 4'te Model3 özel sektörün GSYİH içindeki yüzdesel payı, enflasyon ve büyüme ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model3B) modeli seçilmektedir. Model3B'de 25 ülkenin 252 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almamış ve istatistiksel olarak anlamlı değildir. OZPAY değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. BUYUME değişkenine ait tahmin sonucu ise hem beklenen işareti almış hem de istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Tahmin sonucunu yorumlarsak özel sektörün GSYİH içindeki yüzdesel payı bir birim arttığında bütçe fazlası 0.03 birim artarken ENFLASYON değişkeni bu modelde anlamlı

bir etkide bulunmamıştır. BUYUME değişkeni bir birim artar ise bütçe fazlası 0.18 birim artış göstermektedir.

Tablo 4'te Model4 özel sektörün toplam istihdam içindeki yüzdesel payı, enflasyon ve büyüme ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model4B) modeli seçilmektedir. Model4B'de 21 ülkenin 179 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almamış ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. OZISTH değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış fakat istatistiksel olarak anlamlı değildir. BUYUME değişkeni ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonucunu yorumlarsak büyüme bir birim arttığında bütçe fazlası 0.24 birim artarken ENLASYON ve OZISTH değişkenleri bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 4'te Model5 kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payı, enflasyon ve büyüme ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model5B) modeli seçilmektedir. Model5B'de 20 ülkenin 154 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almamış ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. KAMUISTH değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. BUYUME değişkeni ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam istihdam içindeki payı bir birim arttığında bütçe fazlası 8.36 birim azalırken ENLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır. BUYUME değişkeni bir birim arttığında ise bütçe fazlası 0.17 birim artmaktadır.

Tablo 4'te Model6 küçük ölçekli özelleştirme indeksi ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model6B) modeli seçilmektedir. Model6B'da 25 ülkenin 251 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almamış ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. KUCUK değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. BUYUME değişkenine ait

tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak kamu küçük ölçekli özelleştirme indeksi bir birim arttığında bütçe fazlası 0.98 birim artarken ENLASYON değişkeni bu modelde anlamlı bir etkide bulunmamıştır. BUYUME değişkeni bir birim arttığında ise bütçe fazlası 0.16 birim artmaktadır.

Tablo 4'te Model7 büyük ölçekli özelleştirme indeksi ve enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Hausman test istatistiğine göre REM(Model7B) modeli seçilmektedir. Model7B'da 25 ülkenin 252 gözlem değeri kullanılarak tahmin sonuçları elde edilmiştir. ENFLASYON değişkenine ilişkin elde edilen katsayı tahmin değeri beklenen işareti almamış ve istatistiksel olarak anlamlı değildir. BUYUK değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. BUYUME değişkenine ait tahmin sonucu ise beklenen işareti almış ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucunu yorumlarsak kamu büyük ölçekli özelleştirme indeksi bir birim arttığında bütçe fazlası 0.94 birim artarken BUYUME değişkeninin de meydana gelen bir birim değişim sonucu bütçe fazlası 0.16 birim arttırır. Fakat ENFLASYON değişkeninin modelde istatistiksel anlamlı bir etkisi mevcut değildir.

SONUÇ

Küreselleşme ile beraber hızla yayılan özelleştirme kavramı ekonomi politikaları arasında giderek önem kazanmıştır. Özelleştirme kavramının çıkışı ile ekonomi üzerinde uyandırdığı etkiler merak konusu olmaktadır. Bu sebepten dolayı özelleştirme ile ilgili çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu çalışmalar arasında her ekonominin başlıca sorunu olan bütçe açığı ile özelleştirme arasında olabilecek ilişkiye şuna kadar ayrıntılı bir şekilde değinilmemiştir. Bu sebepten çalışmamızda özelleştirmenin bütçe açığı üzerinde etkisi olup olmadığı var ise nasıl bir etki olduğu incelenmiştir.

Çalışmada yer alan Tablo 2 deki sonuçları incelediğimizde değişkenlerden sadece bir tanesi dışında hepsinin bütçe açığı üzerinde etkisi tespit edilmiştir. OZGELIR2 değişkeni istatistiksel olarak anlamsız çıksa da kümülatif şekilde hesaplanan özelleştirme gelirlerini temsil eden OZGELIR1 değişkeninin bütçe açığı üzerinde anlamlı bir etkisi mevcuttur. Daha sonra enflasyon değişkenini kontrol değişken olarak modele dahil ederek Tablo 3 teki sonuçları elde ettik. Tablo 3'ü incelediğimizde Tablo 2 deki sonuçlarla benzer olduğunu sadece özelleştirme gelirlerinin istatistiksel olarak anlamsız çıktığını, fakat kümülatif şekilde hesaplanan özelleştirme gelirlerinin bütçe açığı üzerinde hala anlamlı bir etkide bulunduğu açıktır. Bundan sonrada modelimize enflasyonun yanı sıra birde büyüme kontrol değişkenini ekleyerek analiz yaptığımızda Tablo 4 teki sonuçları elde ettik. Tablo 4 teki sonuçları incelediğimizde ise kümülatif şekilde hesaplanan özelleştirme gelirlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Yapılan analizler sonucu özelleştirme gelirlerinin bütçe açığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu açıktır. Hatta bu etkinin diğer değişkenlerden de etkilenmediği görülmüştür. Bu demek oluyor ki özelleştirme yeni bir ekonomi politikası olarak önemli bir yere sahip olacaktır. Özelleştirmenin bu derece benimsenmesi ise devletin ekonomideki payının giderek azalması, ekonomi üzerinde etkinliğini yitirmesi anlamına gelmektedir. Çünkü neredeyse bütün ekonomilerde mevcut olan bütçe açığını finanse etmenin bir başka yolu olarak özelleştirme politikalarına gidilmesi kaçınılmazdır.

Özelleştirme gelirleri her ne kadar bütçe açığını finanse etmek için iyi bir yol olarak gözükse de, özelleştirmeden elde edilen gelirleri yeni yatırımlara yönlendirmedikçe geçici bir çözümden başka bir şey değildir. Özelleştirmenin bütçe açığını sürekli finanse edecek bir çözüm olması için özelleştirme gelirleri ile yeni yatırımlar yapmak gereklidir. Eğer özelleştirmeden gelen gelirler sadece borçları ve borçların faizlerini ödemekte kullanılır ise bir süre sonra özelleştirmede bütçe açığını finanse edemez hale gelir. Her ne kadar uzun süreçte bir çözüm olmama ihtimali de olsa özelleştirme bütçe açığı için önemli arz eder ve sonuç olarak devletin küçülmeye gitmesi bütçe açığının finansmanı için önemli rol oynamaktadır.

KAYNAKLAR

- Aktan, C., (Çev) (1986), “Yasal Kurumsal Serbestleşme ve Özelleştirme” (1986), *Sermaye Piyasası Dergisi*, Yıl:8, S.92, Ekim, ss. 37-42.
- Aktan, C., (1993), “Posta ve Telekomünikasyon Hizmetlerinde Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme Uygulamaları (ABD ve İngiltere Örnekleri), *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:8, S.92-93, Kasım- Aralık, ss. 17-19.
- Akyüz, Y., (1994), “Ekonomide Liberalleşme ve Sanayileşme Latin Amerika Deneyimi”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:9, S.96, ss.2-18.
- Berberoğlu, İ., (1987), “Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi ve İngiltere Uygulaması”, *Maliye Yazıları Dergisi*, S.6, Nisan-Mayıs, ss.16-32.
- Birch, M. L., (1998), “Özelleştirme”, *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, Yıl:10, S.108, Şubat, ss.25-26
- Ceylan, A., (1985), “Kitlerin Özelleştirmesinde Sorunlar”, *Sermaye Piyasası Dergisi*, Yıl:7, S.74, Mayıs, ss.32-36..
- Duran, M., (1985a) “İngiltere’den Kit’ler ve Özelleştirme Uygulamaları”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl:22, S.3, Mart-1985, ss-39-48.
- Kepenek, Y., (1990), *100 Soruda Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)* , İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Kilci, M., (1994), *KİT’lerin Özelleştirilmesi ve Türkiye Uygulaması, DPT Uzmanlık Tezleri*, DPT Yayınları, No:2340, Ankara.
- Akalın, G., (1990), “Kit Ekonomisi : Kitler, Reformları, Alternatifleri ve Özelleştirilmeleri”, Yeni Çağ Basın Yayın, Ankara.
- Aksu, H., (1987), *Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi*, Dünya Yayınevi, İstanbul
- Aktan, C. C., (1987), *Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*, Bilkom Matbaası, İzmir.
- Aktan, C. C., (1993), *Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*, Arkadaş Matbaacılık, İzmir.
- Aktan, C. C., (1994), *KİT Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme Stratejisi*, TİSK İnceleme Yayını, No: 12, Ankara.
- Alkin, E., (1993) “KİT’lerin Özerkliği ve Özelleştirme”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl:30, S.3-4, Mart-Nisan, ss.42-58.
- Alper, Y., (1994) “Bitmeyen Senfoni Özelleştirme”, *Çimento İşveren Dergisi*, C.8, S.6, Kasım, ss.26-38.

Altıntaş, B., (1988), *Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi ve Özelleştirmenin Sermaye Piyasasına Etkileri*, SPK yayınları, Yayın No:8, Ankara.

Ameln, V. R., (2000) “Belediyelerdeki Vatandaşlar İçin Daha İyi Hizmetler”, Konrad Adenaur Vakfı Alman Teknik İşbirliği Ortak yayını, Ankara.

Ardıyok, Ş., (2002), *Doğal Tekeller ve Düzenleyici Kurumlar, Türkiye İçin Düzenleyici Kurum Modeli*, Rekabet Kurumu Lisansüstü Tez Serisi No: 9, Ankara, s.49.

Artan, F., (1990), *Kamu İktisadi Teşebbüslerinde İstihdamın Analizi(1979-1989)*, DPT Yayını No:2283, Ankara.

Atasoy, V., (1993), *Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu*, Nurol Matbaa, Ankara,

Aysan, Mustafa, (2002), *Kamu Teşebbüsleri, Yasal Tekeller ve Rekabet Sempozyumu*, Rekabet Kurumu, 2002, Ankara.

Bailey, R. W., (1993), “Özelleştirme Kavramının Doğru ve Yanlış Kullanımları”, *Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme*, (Çev.) Aytaç Eker, Takav matbaası, İzmir, ss.5-22.

Cevizoğlu, H., (1998), *Özelleştirme*, Beyaz Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Ceylan, A., (1989), *Türkiye’de KİT ve Özelleştirme*, Uludag Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, Yayın No:17, Bursa.

Çetinkaya, Ö., (2001), *Türkiye’de Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirme*, Ekin Kitabevi, 1.Baskı, Bursa.

Eroğlu, C.,(1997). “Ulus-Devlet ve Küreselleşme”, *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Yayına Hazırlayan: Işık Kansu, İmge Kitabevi, Ankara.

Esen, A., (1995), “4046 sayılı Özelleştirme Yasasında Özelleştirme İdaresi ve KİT Personelinin Durumu”, *Çimento İşveren Dergisi*, C.9, S.5, ss.3-9, Eylül, Ankara.

Gökçe, D., (1993), *Özelleştirme Paneli*, 18 Ağustos MÜSİAD Yayını, İstanbul.

Gürol, M. A., (1994), *Bir Sosyal Özelleştirme Yöntemi: Çalışanların Pay Ortaklığı*, Hak-İş, Ankara.

Güzel, A., (1994) “Özelleştirmenin Hukuksal Boyutu ve Çalışanlar Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar”, *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme*, Maden-İş, Nisan-1994, (Ed.) Ergin ARIOGLU,Ankara.

Haluk, S.,(1997) “İletişim Bilgi Toplumu ve Küreselleşme”, *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*,Yayına Hazırlayan: Işık Kansu, İmge Kitabevi, Ankara.

Kardeş, Ramazan ve Hülya, G., (1995), *Türkiye’de ve Dünyada Yaşanan Özelleştirme*, Vakıfbank Araştırma Dizisi:2, ss.25-30.

Karlık, R., (1994), *Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*, Esbank Yayınları, İstanbul, s.56.

Kepek, Y., (1990), *100 Soruda Gelişimi, Sorunları ve Özelleştirilmeler ile Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri*, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, ss.10-32.

Kilci, M., (1994), *KİT’lerin Özelleştirilmesi ve Türkiye Uygulaması*, DPT Yayınları, Ankara.

Koyuncu, C. Ve Rasim, Y., (2010), *Privatization and corruption in transition economies: a panel study*, Journal of Economic Policy Reform Vol. 13, No. 3, September 2010, pp.277–284.

Kök, R., (1993), *KİT Özelleştirme Modelleri ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, ss.25-31.

Oyan, O., (1998), *Türkiye Ekonomisi Nereden Nereye*, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Öncel, T., (1988), “KİT’lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Amaçları Açısından Özelleştirme Sorunu”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 31. Seri, 1985-1986, İstanbul.

Sevil, G., (1996), *Borsada Satış Yoluyla Özelleştirme*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları No:927,Eskişehir.

Şenses, F., (1993), *KİT’lerin Özelleştirme Sorunları ve Özelleştirmeye Sistemik Bir Yaklaşım Önerisi*, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, (2000), 1998 KİT Genel Raporu, Ankara.

Tansel, A., (1999), “Türkiye’de Özelleştirme Nedeniyle İşten Çıkarılan İşçiler: Çıkarılma Öncesinde ve Sonrasında Durumları”, *Türk-İş Yıllığı ’99*, ss.491-514.

TİSK, (1999), *Özelleştirmenin Neresindeyiz?*, *TİSK İnceleme Yayınları*, No:24, Ankara.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi, (1998), *KİT’ler ve Özelleştirme: İddialar ve Gerçekler*, Ankara.

TÜSİAD, (1992), *Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları*, İstanbul.

Yüksel, E., (2000), *Basın ve Siyaset Gündeminde Özelleştirme*, Özelleştirme Konusu Üzerine Bir Gündem Belirleme Araştırması, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

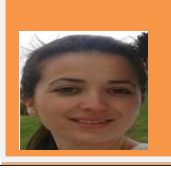
Oladipo, S., O., ve Akinbobola, T., O., Budget Deficit and Inflation in Nigeria: A Causal Relationship(2011),<http://jetems.scholarlinkresearch.org/articles/Budget%20Deficit%20and%20Inflation%20in%20Nigeria.pdf>(04.05.2013).

Fatima,G., M., Ahmed ve W., Rehman, Consequential Effects of Budget Deficit on Economic Growth of(2012) Pakistan, http://www.ijbssnet.com/journals/ Vol3No_7April_2012/23.pdf(04.05.2013).

Meggison, W., L. ve M. K. Boutchkova, (2000), “ The impact of Privatization on Capital Market Development and Individual Share Ownership” , FEEM Working Paper No.53, Fondazione Eni Enrico Mattei Research Paper Series.

Shehadi, K., (2002), *Lessons in Privatization:considerations for Arab States*, United Nations Development Programme, January.

ÖZGEÇMİŞ

 BILECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ	T.C. BILECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ÖZGEÇMİŞ FORMU	
---	--	---

Adı-Soyadı	Eda Arat	T.C. Kimlik Numarası	13934137506		
Doğum Yeri	Eskişehir	Doğum Tarihi	11.05.1987		
Lisans Öğrenimi	Anadolu Ü. Matematik	Yüksek Lisans Öğrenimi	Bilecik Şeyh Ede Bali Ü.		
Yabancı Dil/ler		SEVİYE	Başlangıç	Orta	İyi
1. İngilizce				x	
2.					
3.					
BİLİMSEL FAALİYETLER					
İŞ DENEYİMİ					
ÇALIŞTIĞI KURUMLAR Çakırbey Eğitim ve Danışmanlık					
İLETİŞİM BİLGİLERİ					
ADRES Bilecik Şeyh Ede Bali Ü. İİBF İktisat Bölümü Oda No: 341					
TELEFON :0 228 212 7858 E-Posta: eda.arat@bilecik.edu.tr					
NOTLAR					